

Šimek, Emanuel

Germáni

In: Šimek, Emanuel. *Keltové a Germáni v našich zemích : kritická studie*. Brno: Filosofická fakulta s podporou Ministerstva školství a národní osvěty, 1934, pp. [72]-145

Stable URL (handle):

<https://hdl.handle.net/11222.digilib/118820>

Access Date: 27. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

II.

GERMÁNI.

Pronikání polabských Germánů do české oblasti keltské nastalo v střední fazi latenské kultury (Reinecke C), a to, jak se zdá, asi v jejím mladším období, tedy někdy v průběhu II. století před Kr. Jeho nejstarším dokladem je dosud žárové pohřebiště u Podmokel¹. Na pohřebišti bylo pochovááno asi hlavně v době pozdnělatenské, tedy v průběhu posledního století před Kr., v době květu keltského emporia na Stradonicích. Stanoviti počátek pohřebiště přesnějším vročením dosud nedovedeme. Rozhodně však je podle nálezového materiálu blíže k roku 200² než k r. 100 před Kr. a nemá tedy nic společného s nárazem Kimbrů, s nímž jej spojuje Schráníl. Tím ovšem padají i závěry, které Schráníl z této své domněnky vyvozuje³. Konec pohřebiště také nedovedeme časově přesně vřaditi. Pokud lze usuzovati ze zachráněných nálezů, nebylo již na něm v době Augustově, tedy okrouhle v poslední třetině posledního století před Kr., pochovááno. Ovšem také tu je třeba vyvarovati se závěrů příliš apodiktických, neboť při barbarském způsobu, jímž bylo pohřebiště v pravém smyslu slova zničeno při kopání základů pro nové strojírny Bergmannovy továrny v r. 1909/10

¹ J. Michel, Das La Tène-Gräberfeld zu Bodenbach a. d. Elbe, Wiener Praeh. Zeitschr. I (1914) 191 a d.

² Srov. P. Reinecke, Zu den Gräberfunden zu Bodenbach a. d. Elbe, tamže II (1915), 25 a d., Preidel, Germanen i. B. 19 («etwa um 200 v. Chr.»), Germ. Kulturen I. 366 («um das Jahr 300 v. Chr.»).

³ Schráníl, Vorgesch. 227, Sborník V. Novotného 10, 12 (byl to «náraz germánských kmenů, které se dostaly pochodem Cimbrů a Teutonů do pohybu, jímž bylo ukončeno panství galské na české půdě»), Vlastivěda II. 83. Postup Germánů proti Keltům přes střední Labe nastal již někdy ve IV. stol. př. Kr. (srov. Kossinna, Ursprung u. Verbr. d. Germanen 23, 34 a d.), a tlak jejich stále vzrůstal, nebylo proto potřebí nárazu Kimbrů jako podnětu, aby pronikli horami na českou půdu.

a jímž bylo i násilím bráněno zachraňování nálezů pod motykami dělníků¹, nedovedeme vůbec posouditi, kolik nálezů, důležitých pro stanovení chronologie pohřebiště, bylo ztraceno.

Kromě pohřebiště podmokelského máme stopy tohoto prvního pronikání polabských Germánů na českou půdu zachovány na zároveň pohřebišti v Křešicích u Děčína, na zároveň pohřebišti kobylském na Turnovsku (s. o. Č. Dub) a snad i v několika dalších nálezech zároveň hrobů (Neštěmice, Střekov). Do konce doby pozdnělatenské a do přechodu k době kultury dobřichovské třeba datovati nálezy kostomlatské a rovněž tak i nálezy ze sídliště plaňanského².

Máme tedy zachovány doklady o pobytu Germánů v severních Čechách v době od II. století př. Kr. až po dobu, kdy už nám velká pohřebiště u Dobřichova (Pičhora) a Třebošic (u Slaného) i řada menších pohřebišť a sídlišť dokládají nové hromadné osídlení severních a středních Čech Germány. Ovšem doklady o pobytu Germánů před osídlením těchto oblastí lidem kultury dobřichovské jsou dosud nečetné a naprosto nás neopravňují k závěru, že germánské obyvatelstvo mělo již v I. století př. Kr. osazeny nejúrodnější oblasti v celém českém Polabí a Poohří, jak soudí Preidel³.

Asi v prvních letech po Kr. se začalo pohřbívat na zároveň pohřebištích u Třebošic a na Pičhoře. Množství nálezů, zachované z té doby v pohřebištích i na souvěkých sídlištích v severních a středních Čechách, ukazuje, že se tehdy obyvatelstvo těchto končin podstatně rozmnožilo přílivem nového lidu, a to podle svědectví hrobů i celého rázu kultury lidu germánského. Odkud přišel tento lid a jaké bylo jeho jméno?

V poslední době jsou to hlavně dvě jména, jež bývají spojována s oblastí severních Čech v době germánské okupace př. Kr.

¹ J. Michlovi, který se snažil z nálezů co nejvíce zachrániti, byl na konec i vstup na staveniště zakázán; srov. Šimek, Č. a M. 18.

² Tak datují tyto nálezy také Reinecke, WPZ II. 21. a Menghin, Einführung 97. Preidel, Germ. Kulturen I. 129 a j., je datuje příliš daleko zpět (až do první polovice I. stol. př. Kr.).

³ Preidel, Germanen i. B. 19: »Im ersten Jahrhundert v. Chr. hatten die Germanen bereits die fruchtbarsten Gebiete im gesamten Elbe- und Eger-tale inne, während sich die Reste der Bojer auf ihre Hochburg an der Beraun und auf deren Umgebung beschränken mußten.« Srov. k tomu, co bylo pověděno výše str. 45, 48.

a v prvních stoletích po Kr.: Hermunduři a Markomani. Pokud se týká Hermundurů, rozcházejí se názory dosti značně. Menghin jim přiděluje jenom malou skupinu hrobů typu kostomlatského¹, kdežto Franz jim připisuje celou zálabskou germánskou kulturu v severních Čechách od střední doby latenské až do doby římské². Preidel zastával dříve stanovisko v podstatě podobné; v době římské jim přičítal české hroby kostrové³. V poslední době, jmenovitě po námitkách Schulzových⁴, Preidl od této theorie upouští⁵.

Jméno Markomanů se dnes v německé literatuře obecně spojuje s českou kulturou dobřichovskou I.—IV. století po Kr. a většinou i s následujícím obdobím kulturním, per nefas zvaným kulturou stěhování národů. U nás se připojili v poslední době k mínění, že naše kultura dobřichovská je původu markomanského, jmenovitě Schráníl a Dobiáš⁶.

K řešení těchto otázek se užívá jako opory jednak nálezy archeologických, jednak zpráv historických. V prvním směru se vesměs uznává nepochybné příbuzenství našich germánských hrobů doby latenské s hroby téhož druhu dále na severu, v středním Polabí. Toto příbuzenství je stejně nepochybné také v následující době římské, v té se však přehlíží a — zřejmě pod vlivem přesvědčení o markomanském původu kultury dobřichovské — hledá se spojení s Porýním.

1. Hermunduři.

Otázka hermundurská patří dnes k nejzmatenějším problémům v historii germánských kmenů. Hlavní podíl má na tom podle mého soudu nesprávný výklad zpráv Ptolemaiových a Tacitových, který

¹ Menghin, Einführung 99, srov. také již W. Schulz, Archäologisches zur Gesch. der Hermunduren, Mannus Erg.-Bd. III (1923), 54.

² L. Franz, Germanische Funde in Nordböhmen, Sudeta IX (1933), 76 a d.

³ Preidel, Germanen i. B. 19 a d., srov. Germ. Kulturen II. 126 pozn. 15.

⁴ Schulz, Hermunduren-Thüringer und die Bevölkerung der frühgesch. Zeit in Böhmen, Mannus XX (1928) 197 a d.

⁵ Preidel, Germ. Kulturen II. 126.

⁶ Schráníl, Vorgesch. 249 a d., Sborník V. Novotného 11 a d., Vlastivěda II. 84 a d., Dobiáš, Vlastivěda IV. 19. Opatrněji se vyslovuje Stocký, Čechy v době žel. 18, 24.

podal Zeuss¹ a po něm přejal Müllenhoff² a j. Zmatek, který tím vznikl, měl veliký vliv nejen na všechny výklad o sídlech a dějinách Hermundurů samotných, nýbrž také na všechno nazírání na otázky germánského osídlení v jihovýchodní části starověké Germanie vůbec. To třeba zvláště zdůraznit, protože jde o jedno z dogmat, která ztěžují, ba znemožňují správné závěry o starověkém osídlení našich končin i těm, kdož se jinak dívají dnes kritičtěji na vlastní otázku hermundurskou než kdysi Zeuss.

Zeuss, vycházeje z apriorního přesvědčení, že Hermunduři seděli v Durinsku³, nalézal hlavní historický doklad pro tento názor ve zprávě Ptolemaiově o Teuriochaimech, sedících »nad-Sudetami⁴ (II. 11. 11: *ὑπὲρ τὰ Σουόθητα ὄρη Τευριοχαῖμαι, ὑπὸ δὲ τὰ ὄρη Οὐαριστοί· εἶτα ἡ Γάβρητα ὕλη*). Zeuss soudil ve shodě s běžným tehdy míněním, že Ptolemaiovy Sudety jsou totožné s Krušnými horami, Franckým a Durinským lesem⁵, a protože Ptolemaios umísťuje Teuriochaimy »nad« západní konec Sudet, dostal tím zdánlivě tak pevný základ pro lokalisaci Hermundurů, že odmítl i jasný a pro nepředpojatého zcela nepochybný zápis Tacitův o Hermundurech při Dunaji. Napsal o tom doslovně⁶: »Unbestimmt läßt die Südgrenze Tac. Germ. 42: juxta Hermunduros Narisci. Man könnte hieraus Hermunduren südlich über den Wald [Durinský les] erweitert an die Westseite der Narisken setzen; aber des Ptol. scharfe Bestimmung der Sudeta als der Südgrenze hebt allen Zweifel, und zu ihm stimmt noch Tacitus selbst. Nachdem er von den fernen Völkern an der Ostsee gesprochen, wendet er sich zu den Südländern gegen die Donau, wo zuerst „propior Hermundurorum civitas“, und erst bei den Narisci, Marcomanni, Quadi: eaque Germaniae velut frons est, quatenus Danubio peragitur. Diesen also, die selbst noch nicht unmittelbar die Donau berührten, wohnten die Hermunduren im Hintergrunde.«

¹ Zeuss, D. N. 102 a d., 116, 117 a j.

² Müllenhoff, DA. IV². 479 a d., Müller, ed. Ptolem. I. 1. 265 pozn.

k ř. 1. a j.

³ Zeuss, D. N. 8, 102 a d.

⁴ Tamže 103 a d.

⁵ Tamže 8.

⁶ Tamže 104 a d.

Tyto Zeussovy věty se staly jedním ze základních pilířů, o něž se ještě dnes opírá — třeba i nevědomky, prostým přejímáním tradice — většina prací, zabývajících se germánským národopisem oblasti severně od Dunaje. A přece každá z těchto vět obsahuje kardinální omyl, který věc podstatně zkresluje. A spojením těchto omylů vzniká obraz osídlení, který je velmi vzdálen od historické skutečnosti. Ale je to ovšem obraz, který dokonale souhlasí s tradiční představou, jež ovládá všechno nazírání odborného světa na starověkou ethnografii našich končin od dob humanistických až po naše časy. Úhelným kamenem této představy je rovněž tradiční přesvědčení, že Markomani byli obyvateli dnešních Čech. Od nich na východ seděli podle Tacita Kvádové, jim tedy musila patřiti dnešní Morava. A protože žádná z těchto zemí není při Dunaji, nemohla býti ani sídla Markomanů a Kvádů u Dunaje! Tak soudili humanisté, tak soudil Zeuss a tak se soudí i dnes, sto let po Zeussovi. Dnes se sice již cítí, že tato představa má množství nedostatků, kterým se odpomáhá všelijak, i pokrucováním jasných zpráv starověkých autorů, ale představa se pro své stáří stala dogmatem, a tak toto dogma brání lepšímu poznání a znemožňuje jakýkoli pokrok nejen v základních otázkách, jichž se dogma týká, ale i ve všech ostatních otázkách, závislých na jejich správném řešení.

Pokud se týká Hermundurů, tkvěl hlavní omyl Zeussův především v tom, že přijímal za základ své argumentace mylný výklad Ptolemaiových Sudet. Také tu šlo o podivuhodný bludný kruh: Ptolemaiovy Sudety musí býti totéž, co naše Krušné hory, Francký a Durinský les, protože »nad« nimi sedí Ptolemaiovi Teuriochaimové = Hermunduři = Durinci; ale zároveň: Ptolemaiovi Teuriochaimové musí být totéž, co Hermunduři = Durinci, protože jsou »nad« Ptolemaiovými Sudetami! A vše to vycházelo ovšem ze základní představy, že Hermunduři jsou totožní s historickými Durinky a že jádrem jejich sídel bylo již od počátku pozdější historické (vlastní) Durinsko. A to je představa, s níž se také většinou setkáváme v německé literatuře, jmenovitě archeologické, ještě dnes. Zpravidla se tu kombinuje tato představa se zprávami starověkých autorů o Hermundurech při Labi a konstruuje se tak jakési velké Durinsko, zaujímající území od Verry po Labe nebo

ještě dále za Labe a od Durinského lesa a Krušných hor až po Harz a Magdeburk.

Historické zprávy starověké ovšem nic o takovém velkém Durinsku nevědí a nevědí dokonce nic ani o tom, že by byli Hermunduri seděli ve vlastním Durinsku, severně od Durinského lesa¹. Mluví vždy jen o Hermundurech při Labi a o Hermundurech v Podunají. Při Labi je jmenuje za výpravy Tiberiovy r. 5 po Kr. Velleius Paterculus (II. 106: *ad flumen Albim, qui Semnonum Hermundurorumque fines praeterfluit, Romanus cum signis perductus exercitus*) a nedlouho potom za tažení Germanikova r. 16² Strabon (VII. 1. 3: *μέγιστον μὲν ὄν τὸ τῶν Σοθήβων ἔθνος · διήκει γὰρ ἀπὸ τοῦ Ῥήνου μέχρι τοῦ Ἄλβιος · μέρος δὲ τι αὐτῶν καὶ πέραν τοῦ Ἄλβιος νέμεται, καθάπερ Ἑρμόνδοροι καὶ Λαγκόβαρδοι*). A ke konci téhož století praví Tacitus o Labi, že pramení v území Hermundurů (G. 41): *in Hermunduribus Albis oritur, flumen inclutum et notum olim; nunc tantum auditur*. Tacitus sám ovšem jinak zřejmě již o Hermundurech při Labi nic více nevěděl, neboť jinak mluví v ‚Germanii‘ jen a jen o Hermundurech v Podunají. O těch se zato rozepisuje tolik, zvláště o jejich stycích s římským Zadunajím, že nelze o jeho dobrých informacích po té stránce pochybovati. Praví o nich (G. 41): *propior, ut, quo modo paulo ante Rhenum, sic nunc Danuvium sequar, Hermundurum civitas, fida Romanis; eoque solis Germanorum non in ripa commercium, sed penitus atque in splendidissima Raetiae provinciae colonia. passim sine custode transeunt; et cum ceteris gentibus arma modo castraque nostra ostendamus, his domos villasque patefecimus non concupiscentibus*.

Tato věta je příliš jasná a zevrubná, aby jí bylo lze tak nerozuměti nebo spíše snad tak strojeně vykládati, jak chtěl Zeuss. Důraz leží právě na části věty, kterou Zeuss vynechal: *ut, quo*

¹ Haug, Pauly-Wissowa RE. VIII (1913), 908, a dříve již E. Devrient, Angeln und Warnen, N. Jahrb. klass. Alt. IV (VII. 1, 1901), 423, a j.; že byli Hermunduri v Durinsku až do doby Drusovy zahrnováni do sumárního názvu *Suebi*, jak soudí Bremer, Ethnogr.² 205, a j., je ovšem jen pouhá domněnka.

² K. Blasell, Die Wanderzüge der Langobarden (Vratislav 1909), 31 a d.; jiní spojují tento zápis Strabonův s výpravou Tiberiovou r. 5 p. Kr., srov. na př. L. Schmidt, GdSt. II. 325, Much, Hoops RL. III. 123, ale také už s výpravou Drusovou, srov. Haug, Pauly-Wissowa RE. VIII (1913), 906.

modo paulo ante Rhenum, sic nunc Danuvium sequar, Hermundurorum civitas . . . Její smysl je jasný: jako dříve (v kap. 28 a d.) začal svůj výčet kmenů u Rýna a od něho potom postupoval dále do vnitrozemí, tak chce nyní opět začít s výčtem kmenů, sedících při Dunaji, a pak postupovati dále na sever. O Hermundurech praví Tacitus, že jsou *civitas fida Romanis*. Nebylo germánského kmene, který by byl zůstal tak trvale věren Římanům jako tito Hermunduři¹ a byl zároveň tak daleko od hranic říše, jak se toho domýšlejí Zeuss, Müllenhoff a jejich následovníci právě u Hermundurů. Zpráva Tacitova mluví o volném přecházení Hermundurů přes Dunaj² a o jejich přátelských stycích s Římany v provincii takovým způsobem, že nemůže býti pochyby o tom, že tu šlo o přátelské styky přímých sousedů, jež dělil jenom tok Dunaje³. Prospěch, který měli Hermunduři z přímých přátelských styků s Římany v provincii, a zároveň úcta k římské vojenské moci způsobily, že se chovali pokojně a byli trvalými styky s římskou kulturou tak civilisováni, že je Římané (kteří ovšem z těchto přátelských styků také neměli škody) sami zvali do svých domů, což byla jinak u Římanů — jak i sám Tacitus dosvědčuje — věc přímo neslýchaná. Že je věta *eaque Germaniae velut frons est, quatenus Danubio peragitur (praecingitur* podle emendace Tagmanovy) vsunuta teprve do následujícího odstavce, je ovšem čistě jen věci stylisace a nemá toho významu, jaký jí přikládal Zeuss. Je tu ostatně zcela na místě. Tacitus začíná odstavec (kap. 42) jmény všech čtyř kmenů, které v těch končinách při Dunaji zná: *Iuxta Hermunduros Naristi ac deinde Marcomani et Quadi agunt*. V dalších dvou krátkých větách charakterisuje Markomany, Kvády a Naristy jako statečné kmeny (charakteristiku Hermundurů podal již v odstavci předcházejícím, nebylo tedy třeba znovu je i tu jmenovat) a připojuje pak větu, že to je germánská fronta na Dunaji. Že se tato věta vztahuje i na Hermundury, je z celého kon-

¹ Srov. k tomu Bremer, Ethnogr.² 206 a d., a dříve již Müllenhoff, DA. IV². 477 a d.

² Srov. k tomu L. Schmidt, GdSt. II. 328, Norden, Germ. Urgesch.³ 274 a d.

³ Tak soudil již na př. Kiepert, Lehrbuch 539; k Dunaji umísťuje tyto Hermundury Much, Hoops RL. II. 510, a Franz, Sudeta IX, 76.

textu docela zřejmé a je to zaručeno i tím, že jsou Hermundurři v první větě také jmenováni.

Na tyto podunajské Hermundury se zřejmě vztahuje také zpráva Dionova (LV. 10^a. 2), že Neronův děd L. Domitius Ahenobarbus usadil Hermundury v části Markomannidy: *ὁ γὰρ Δομίτιος πρότερον μὲν, ἕως ἔτι τῶν πρὸς τῷ Ἰστροῦ χωρίων ἦρχε, τοὺς τε Ἑρμοῦνδούρους ἐκ τῆς οἰκείας οὐκ οἶδ' ὅπως ἐξαναστάνας καὶ κατὰ ζήτησιν ἐτέρας γῆς πλανωμένους ὑπολαβὼν ἐν μέρει τῆς Μαρκομαννίδος κατέθηκε.* Dosavadní datování této události kolísá asi mezi lety 7 př. Kr.¹ a 6 po Kr.² Nejčastěji se nyní klade do let 3 nebo 2 před Kr.³ a 1 po Kr.⁴ Že k ní došlo v roce posléze citovaném (1 po Kr.), ukázala již, jak dobře upozornil L. Schmidt⁵, Boissevainova edice Dionova, z níž vyplývá, že expedice Domitiova k Labi a odtud k Rýnu byla vykonána rok před konsulátem P. Vinicia a P. Vara, připadajícím na rok 2 po Kr.⁶ Příčinou stěhování Hermundurů byly zřejmě nějaké — nám zatím blíže neznámé — ethnické přesuny ve středním Polabí, které je přinutily opustiti svá sídla. Tím dostává tato zpráva význam i pro otázku osídlení severních Čech, neboť příliv nového germánského lidu ze středního Polabí do Čech, který dal vznik naší kultuře dobřichovské⁷, nastal asi v téže době.

Území, na němž Domitius Ahenobarbus Hermundury usadil,

¹ Mommsen, RG. V. 28, V. Novotný, ČD. I. 1. 62, Haug, Pauly-Wissowa RE. VIII (1913), 906, a j.

² E. Devrient, Hermunduren u. Markomannen, N. Jahrb. klass. Alt. IV (VII. 1, 1901), 53 a d., Die Sweben u. ihre Teilstämme, Hist. Vierteljschr. VI (1903), 9.

³ Kauffmann, DA. I. 330, Norden, Germ. Urgesch.³ 277 (3 př. Kr.), Bremér, Ethnogr.² 205 a d., Niederle, SS. III. 22 pozn. 2 (2 př. Kr.). Franke, Pauly-Wissowa RE. XIV (1930), sl. 1613 (1 př. Kr.).

⁴ Boissevain, ed. Dion. II (Berlín 1898), str. 494, L. Schmidt, Hist. Vierteljschr. VI (1903), 581 a d., GdSt. II. 101, 325 a d., Much, Hoops RL. II. 510.

⁵ L. Schmidt, Hist. Vierteljschr. VI. 582.

⁶ Dion LV. 10^a. 3: οὐ μόντοι καὶ πλέον τι τῷ ἔτει ἐκαίρω ὑπ' αὐτοῦ ἐπράχθη· διὰ γὰρ τὸν Παρθικὸν πόλεμον ὑπόρουσεν ὄντα... 5: τῷ ὑστέρῳ ἔτει, ἐν ᾧ Πούπλιός τε Οὐνίκιος καὶ Πούπλιός Οὐάρος ὑπάτευσαν; vročení v. Boissevain tamže (II. 495), L. Schmidt, Hist. Vierteljschr. VI. 582.

⁷ Srov. str. 73, 85 a odst. o Markomanech.

bývá nejčastěji hledáno v Pomohani jižně od Durinského lesa. Příčinou toho je domněnka, že Markomannis jsou dřívější sídla Markomanů před dobou Marobudovou a že tato sídla byla na středním a horním Mohanu¹. Než tato lokalisace Markomanů za doby Caesarovy i později je pouhou kombinací Zeussovou a Müllenhoffovou a nemá v historických zprávách bezpečné opory. Jak za doby Caesarovy, tak také později v době Drusově je to Porýní, kde se s nimi shledáváme. Polohou jejich sídel kdesi blízko porýnských hranic říše si také nejlépe vysvětlíme odhodlání Marobudovo po porážce, již utrpěli Markomani od Drusa, odvésti kmen do území bezpečnějšího². A kromě toho je, myslím, ještě jedna věc, hodná úvahy. Kdyby byl Domitius Ahenobarbus usadil Hermundurů v území již před několika lety opuštěném Markomany, mohli bychom také očekávat, že by byl Dion podle jiných známých analogií užil pro toto území spíše názvu *ἡ τῶν Μαρκομαννῶν ἔρημος* nebo pod. U výrazu *Μαρκομαννίς* můžeme také mysliti na území, které až do té doby Markomani měli osazeno³, třeba snad řídčeji. A tu asi jsme blíže pravdě, protože se tento výklad dá dobře spojití s tím, co víme z Tacita o sídlech Hermundurů u Dunaje. Ze zprávy Dionovy se dovídáme, že Hermunduři táhli cizími územími, nemohouce naléztí místo, kde by se usadili. Kdyby bylo území v Pomohani opuštěno, byli by je prostě obsadili a nepotřebovali k tomu mocenského rozhodnutí Domitiova. To si však lehko vysvětlíme, šlo-li o území severně od Dunaje v okolí pozdějšího Řezna, které o několik let dříve na svém tažení od Rýna obsadili (spolu s územím dále k východu) Markomani. Tu bylo ovšem nutné, aby do věci zasáhl svým rozhodnutím Domitius, neboť dobrovolně by byli Markomani své území Hermundurům nepostoupili. Při tomto výkladu dobře pochopíme i vděčnost Hermundurů, která mohla býti jedním z důvodů jejich věrnosti Římu, i nedostatek jakýchkoli zpráv o spo-

¹ Müllenhoff, DA. IV². 44, 477 a d., L. Schmidt, GdSt. II. 327, V. Novotný, ČD. I. 1. 58 a d., Norden, Germ. Urgesch.³ 277, a j.

² Že byla porážka, již utrpěli, hlavním podnětem k opuštění jejich dosavadních sídel, je zřejmo především ze zprávy Velleiovy II. 108; srov. o tom více v odst. o Markomanech.

³ Srov. Haug, Pauly-Wissowa RE. VIII. 906; s mfněním, že šlo o horní Pomohani, nelze ovšem souhlasiti.

jenectví Hermundurů s Markomany¹, zato však zprávy o zásazích hermundurských do vnitřních sporů markomanských (kvádských), jejichž účelem bylo, pokud víme, odkliditi krále a tím i oslabiti ústřední moc v sousedním území. Tak tomu bylo při vypuzení Katvaldově r. 19 nebo 20 po Kr.² a rovněž r. 51 při vypuzení Vanniově³.

Pokud se týká Vibilia, strážce nebo alespoň hlavního účastníka těchto událostí, není ovšem jisto, kterou část kmene vedl (teprve při vypuzení Vanniově se dovídáme, že byl králem Hermundurů), ale účast jeho na boji proti Vanniovi, jehož jevištěm bylo nepochybně území při vtoku Moravy do Dunaje⁴, mluví spíše pro závěr, že šlo o Hermundury bavorské, nikoli polabské, kteří byli příliš daleko a měli v cestě příliš mnoho neschůdných území, abychom tu na ně mohli pomýšleti.

Na tyto bavorské Hermundury třeba, myslím, vztahovati i většinu pozdějších zpráv, které se nám o Hermundurech dochovaly. Je to především Tacitova zpráva o vítězném boji Hermundurů s Chatty asi r. 58 o solnou řeku⁵, ať již to byla francká Sála (přítok Mohanu), jak soudil Forbiger, Much a j.⁶, či horní Verra, jak se domnívali Zeuss, Müller, Müllenhoff, Bremer a j.⁷

A na tuto větev Hermundurů se určitě vztahuje i Ptolemaiův zápis o Teuriochaimech⁸, který se od doby Zeusovy pokládá za

¹ Až za nepokojů v Podunají na začátku t. zv. markomanských válek slyšíme jméno Hermundurů vedle jména Markomanů mezi kmeny, kteří *ab Illyrici limite usque in Galliam conspiraverunt*, Iulius Capitolinus, Vita Marci 22, a později znovu, srov. tamže 27.

² Tacitus, Ann. II. 63: *idem Catualdae casus... pulsus haud multo post Hermundurorum opibus et Vibilio duce.*

³ Tamže XII. 29 a d.

⁴ Více o tom viz níže v odst. o Kvádech.

⁵ Tacitus, Ann. XIII. 57: *Eadem aestate inter Hermunduros et Chattos certatum magno proelio, dum flumen gignendo sale fecundum et conterminum vi trahunt... bellum Hermunduris prosperum, Chattis exitiosius fuit...*

⁶ Forbiger, Handb. III². 243 pozn. 75, Much, Stammeskunde³ 76.

⁷ Zeuss, D. N. 97 a d., Müller, ed. Ptolem. I. 1. 264 pozn. k ř. 3, Müllenhoff, DA. IV². 407, 476 a d., 525, Bremer, Ethnogr.² 179, 207. Gnirsova lokalizace boje do Čech k Frant. Lázním (Röm. Schutzbezirke 4 a d.) není možná jak pro vzdálenost od hranic Chattů, tak také proto, že Tacitus výslovně mluví o řece (a to pohraniční řece), nikoli jen o slaném prameni.

⁸ Srov. výše str. 75.

hlavní důkaz, že Hermunduři seděli v Durinsku mezi Verrou a Labem¹. Durinský les, který se při výkladu záznamu Ptolemaiova ztotožňuje se západní částí Ptolemaiových Sudet, není ovšem součástí těchto Sudet, nýbrž severnějšího Ptolemaiova pohoří Mélibockého, které v sobě zahrnuje všechny hornatý terén od poríčí horní Vesery až po Labe při jeho východu z Čech². Podle dat Ptolemaiových nebyl tedy Durinský les jižně od Teuriochaimů, nýbrž severně. Jižním pomezím Teuriochaimů — Hermundurů byl hornatý terén s obou stran dolní Náby a Řezné, tedy asi západní část Bavorského lesa a jižní část Franckého Jury severně od Altmühly, kde musíme hledati západní konec Ptolemaiových Sudet³. V podunajském pásmu »pod« ním zaznamenává Ptolemaios Varisty. Z toho by bylo lze usuzovati, že Hermunduři ustoupili snad od Dunaje poněkud k severu, ale může tu také jíti o nedostatečnou informovanost Ptolemaiova, neboť při velkých výhodách, které jim

¹ Zeuss, D. N. 103, Müllenhoff, DA. IV². 477, 479, Bremer, Ethnogr.² 207, a j.

² Šimek, Sborník spol. zeměp. XXXVII. 17 a d., Č. a M. 92 a d. Prvý podobné řešení, pokud vím, naznačil pro Mélib. pohoří spolu s lesem Sémanským Ukert, Germania 119, z pozdějších autorů, kteří zamítali ztotožňování pohoří Mélib. s Harzem a přijali identifikaci jižnější, soudil podobně Králíček, Das östliche Großgermanien des Cl. Ptolemaeus (Jahresb. d. L.-Oberrealsch., Brno 1901), 12; s Durinským a Franckým lesem pohoří Mélibocké ztotožnil Devrient, N. Jahrb. klass. Alt. III (V. 1. 1900), 533 a d., jen s Durinským lesem Schütte, Geogr. Tidskrift XXIII. 260, 265, Beitr. XLI. 14, Ptolemy's maps 56.

³ Šimek, Sborník spol. zeměp. XXXVII. 18; Ptolemaiovy Sudety s horami nad Dunajem ztotožňovali ve větších neb menších míře již F. Cluver, Germania antiqua (Lugd. Bat. 1631), 611 (od Durinska k Dunaji západně od Čech), později Mannert, Germania 514 a d. (Durinský les, Smrčiny, Krušné hory a hory jihočeské), Ukert, Germania 118 (Böhmerwald, tedy Šumava s Českým lesem), a v novější době Gnirs, Östl. Germanien 18 (Smrčiny, Český les a Šumava), Röm. Schutzbezirke 9 pozn. (vých. část Sudet = Böhmerwald und Teile des Granitplateaus an der Donau), Braun, Razysk. I. 41 a d. (v národopisné oblasti Ptolemaiově Smrčiny a Krušné hory, v oblasti hydrografické Šumava), Kętrzyński, Kl. Ptolemeusza Germania wielka i Sarmacya nad-wiślańska, Rozpr. Ak. Krakov XLI (1901, odd. hist.-filos.), 194 (Jas czeski = Böhmerwald), Schütte, Ptolemy's maps 56 (Böhmerwald), Horák, Gallové v č. z. 21 a d. (horská hradba jihočeská). Jiné lokalizace v. Šimek, Č. a M. 97 pozn. 1.

skýtala dunajská hranice, sotva by se jí byli Hermunduři vzdali dobrovolně. Je ovšem možné, že po zabrání jihozápadní Germanie Římany ustoupili Hermunduři za *limes* resp. za dolní Altmühl, takže se pak jejich sídla dotýkala Dunaje přímo jenom v ohbu řeky s obou stran ústí Náby, tedy jen v úzkém pruhu, o němž snad Ptolemaios nezvěděl (vychodně od dolní Řezné byla »pod« Bavorským lesem sídla Varistů). Na severu nebyli Hermunduři oddělení sídly Tubantů a Chattů od pohoří Mélibockého, jak se zpravidla soudí z textu Ptolemaiova¹, neboť Chattové patří »pod« západní konec pohoří Mélibockého, t. j. do území, kde skutečně seděli, kdežto o Teuriochaimech praví Ptolemaios, že jsou »nad« Sudetami, které končí o celý jeden stupeň východněji. Čili jinými slovy, pro Teuriochaimy vybývá celé území západně od Bainochaimů mezi Sudetami a horami Mélibockými, t. j. největší část Horní Falce a sousedních Horních Frank a celé území dále k severu až do Durinského a Franckého lesa. Tedy plocha dosti rozsáhlá, aby pojala i velký kmen (posuzováno podle poměrů u západních Germánů v I. a II. století po Kr.).

Polabských Hermundurů Ptolemaios vůbec nezná, a dokonce už ovšem nezná kmene téhož nebo podobného jména, který by byl zaujímal prostoru od Labe až po Verru.

Poslední zpráva, která určitě mluví o polabských Hermundurech, je zmíněný již záznam Tacitův (G. 41): *in Hermunduribus Albis oritur, flumen inclutum et notum olim; nunc tantum auditur*. Tato zpráva byla od dob Müllenhoffových a Kossinnových nejčastěji vykládána tak, že tu jde jen o domněnku, že Labe pramení tam, kde nám Hermundury jako nejjižnější germánský kmen polabský dokládají Velleius Paterculus a Strabon². Tento úsudek byl oprávněn především také proto, že sám Tacitus nejen výslovně dosvědčuje své nedostatečné informace o těch končinách, nýbrž i nepřímo tím, že se jinak ani slovem o polabských Hermundurech

¹ Srov. Müller, ed. Ptolem. Tabulae 8, Pič, Starož. II. 3 mapa M, V. Novotný, ČD. I. 1. 96 mapka, Kiepert, Formae orbis ant. XXXV, a. j.

² Srov. výstižnou formulaci tohoto stanoviska u B. Horáka, Niederlův Sborník 86, kde viz i výklad o jiných odchýlných identifikacích horního toku Tacitova Labe (se Sálou nebo s Ohří); srov. též V. Novotný, Krit. zpráv Ptolem. 10 pozn. 10, a ČD. I. 1. 739.

nezmiňuje. Proti obecnému úsudku, že o pramenech Labe první správný zápis přináší teprve Dion (LV. 1. 3, Xiflinos, Epit. 97: *ῥεῖ δὲ οὗτος ἐκ τῶν Οὐρανδικῶν ὀρῶν*), soudil Much, že záznam Tacitův snad pochází ze starého pramene, který ještě znal sídla Hermundurů při Krkonoších¹. Much tu ovšem myslel na území severně od pohoří a východně od Labe, kam klade původní sídla Hermundurů (jižně od Semnonů)². Později hledal Preidel v Tacitově výroku o Labi doklad pro hermundurský původ germánských hrobů pozdnělatenských a hrobů beze zbraní, jmenovitě kostrových, v kultuře dobříchovské³. Preidel sice toto své původní stanovisko opět opustil⁴, zato však přichází opět s jiným archeologickým dokladem L. Franz. Soudí podle výsledku svých vykopávek na sídlišti u Stvolínek (Drum, p. i s. okr. Č. Lípa), že našel spojku, dokládající přechod od germánské kultury podmokelské (pozdnělatenské) k severočeské kultuře římské (dobříchovské), a přičítá obojí kulturu v oblasti severně a západně od (českého) Labe Hermundurům⁵. O zprávě Tacitově myslí Franz, že platí nejenom pro starší doby, nýbrž i pro vlastní dobu Tacitovu, kdy snad ještě Hermunduři

¹ Much, Hoops RL. II. 510; zprávu Dionovu o usazení H. vztahuje Much »jednfalls auf die Gesamtheit der H.«. Zprávy Velleiovy a Strabonovy, jež se týkají mladší doby, pokládá Much za anachronismus, ovšem bez důkazu, kterého není.

² Tamže; s jižní strany hor hledá Hermundury z důvodů historických Devrient, podle jehož — neudržitelné ovšem — hypotese obsadili po vypuzení Katvaldově větší část Čech, a ztotožňuje je s kmeny Ptolemaiovými, srov. N. Jahrb. klass. Alt. IV (VII. 1. 1901), 54 a d., 57, 60 a d., a k tomu Šimek, Č. a M. 165 a d.

³ Preidel, Germanen i. B. 20 a d., srov. také již Schulz, Mannus Erg.-Bd. III. 54, Menghin, Einführung 99.

⁴ Preidel, Germ. Kulturen II. 126.

⁵ Franz, Sudeta IX. 73 a d., 76; na str. 76 mi Franz neprávem vytýká (srov. už také Gnirs, Röm. Schutzbezirke 8 pozn. 12), že jsem v Č. a M. 165 a d. nechtěl připustiti, že by byli Hermunduři vůbec v Čechách sídlieli: na str. 166 a d. jsem výslovně možnost toho uzal, ale ukázal jsem, že pro to není důkazů — a těch tehdy skutečně nebylo, neboť kromě neúplně vyčerpaného pohřebiště podmokelského jiných větších nálezů této kultury v severních Čechách nebylo (pohřebiště u Kobyl a v Křešicích tehdy ještě známa nebyla; byla objevena teprve v posledních letech); a především byla ovšem má stať namířena proti fantastickým výkladům Devrientovým, srov. tamže 165 a d.

v severních Čechách seděli¹. Komu patřila kulturní oblast dobřichovská jižně od Labe a v Poohrí, kde je až dosud naše germánská kultura doby římské nejsilněji zastoupena (všecka dosud známá velká pohřebiště doby římské jsou v této oblasti, tři — Pičhora, Třebická a Piněv — jižně od Labe, Třebušice na Slánsku), se Franz nevyjadřuje. Myslí tu nepochybně na Markomany.

Nálezů, jaký se podařil Franzovi u Stvolínky, dosud jinak z novější doby nemáme. Přesto však nepochybuji, že má Franz pravdu, pokud se týká souvislosti mezi germánskou kulturou podmokelskou, zastoupenou u nás dosud hlavně pohřebišti u Podmokel, u Děčína (v Křešicích) a Turnova (u Kobyl), a severočeskou kulturou římskou (dobřichovskou). Souvislost byla nejenom kulturní, nýbrž i ethnická, byl to týž nebo alespoň blíže příbuzný lid, který nám zanechal hroby rázu podmokelského i hroby rázu dobřichovského. Tu bych šel dále, než si dosud troufá Franz. Ovšem myslím, že k vývoji plné kultury dobřichovské (starší fáse pičhorské) došlo teprve po novém přílivu lidu ze středního Polabí, z končin, odkud přišla již i první vlna lidu podmokelského. Jiná je však otázka, jak se jmenoval germánský lid, který takto zalidnil severní i střední Čechy. Že to byli polabští Svěvové ve smyslu Tacitově, dokazoval jsem sám již před lety². A nebylo by nemožno, že to mohli být Hermunduři, jak soudí nyní Franz, neboť polabské Hermundury Velleiovy a Strabonovy musíme hledati právě asi v končinách, odkud přišel, jak ukazují stále zřetelněji nové archeologické nálezy, několikery příliv lidu, který zalidnil celou severní polovici Čech. Nemusili to ovšem být jenom Hermunduři, mohly s nimi nebo i samostatně přicházeti také jiné germánské tlupy z dnešního německého Polabí, ale šlo přece jen o lid příbuzný, který se v prvých letech po Kr. spojil alespoň kulturně v jeden celek, charakterisovaný kulturou dobřichovskou. Není tedy nemožno, že zpráva Tacitova se opravdu vztahuje na skutečný pramen Labe v Krkonoších, od něhož je Turnov (pohřebiště kobylské), jak upozorňuje Franz³, jenom asi 35 kilometrů na jihozápad. Je-li tomu tak, byl

¹ Franz, *Sudeta* IX. 76 a d.

² Šimek, *Č. a M.* 231; pro podrobnější rozlišování nebylo tehdy ještě dostatečného podkladu, jmenovitě archeologického, srov. výše str. 84 pozn. 5.

³ Franz, *Sudeta* IX. 76 a d. Znal-li již Tacitus skutečně pramen (horní

by tento zápis vše, co Tacitus o polabských Hermundurech zvěděl, neboť všechny jeho ostatní zprávy o Hermundurech se patrně týkají druhé části kmene při Dunaji¹.

Je-li správný závěr, že Hermunduři seděli za doby římské také v severních Čechách, a to jako silný a kulturně vyspělý kmen, jak si vysvětlíme, že nálezy ze současné doby v oblasti Hermundurů bavorských neukazují většího stupně příbuzenství? Franz soudí, že čeští Hermunduři nesousedili s bavorskými přímo, nýbrž oklikou přes Durinsko². Myslím, že i tak by se silněji projevil kulturní vliv české oblasti dobřichovské na oblast bavorskou, jmenovitě také v keramice a její výzdobě meandrem, tak hojně a charakteristické v oblasti dobřichovské v severních a středních Čechách. Jde-li v obou oblastech skutečně o Hermundury, viděl bych v tom právě potvrzení závěru, že Hermunduři v prvních dobách po Kr. ve vlastním Durinsku neseděli, a že tedy byl původně jednotný kmen Hermundurů rozdělen na dvě samostatné větve. Na to ukazují, jak jsme viděli, i historické zprávy z doby kolem počátku našeho letopočtu a z I. století po Kr.

Došlo-li v pozdějších dobách k opětovnému spojení obou větví, z historických zpráv ani z archeologických nálezů není patrné. Pozdější historické Durinsko bylo asi obsazeno především bavorskou větví, jak možno souditi z reminiscence Prokopiovy (BG. I. 12. 10), jež zřejmě navazuje na usazení této části Hermundurů Domitiem Ahenobarbem: *μετὰ δὲ αὐτοὺς [τοὺς Φράγγους] ἔς τὰ πρὸς ἀνίσχοντα ἥλιον Θόριγγοι βάρβαροι, δόντος Ἀγούστου πρώτου βασιλέως, ἰδρῦσαντο*. Zpráva Prokopiova, umístující takto Durinky východně od Franků (kteří seděli při dolním Mohanu a v sousedním Porýní), byla čerpána z pramene, pocházejícího asi z V. století po Kr.³ Byla-li tato větev posílena tím, že se k ní připojili i čeští Hermunduři, nevíme, ale není to nemožné. Patřila-li jim i mladší fáse kultury dobřichovské (která se starší fasí kulturně i ethnicky přímo souvisí⁴), tedy by

(tok) Labe, vysvětlíme si tím snáze, jak mohlo býti Ptolemaiem přeneseno jméno skutečných Sudet na hory nad Dunajem — záměnou horního Labe s Vltavou; srov. Šimek, VG. II (v tisku).

¹ Srov. výše str. 77 a d.

² Franz, Sudeta IX. 76 a d.

³ L. Schmidt, GdSt. II. 341 a d. (srov. Prokopios, BG. I. 12. 11: οἱ αὐτόνομοι ἀπαντες ταύτη τὸ ἀνεκαθεν ἰδρῦντο).

⁴ Šimek, Č. a M. 183 a d., Menghin, Einführung 107.

podle toho, co dnes víme o této kultuře a hlavně o jejím pohřebním ritu, bylo lze souditi, že se někdy na přelomu IV. a V. stol. z Čech odstěhovali. A vznik velké říše Durinské, s níž se v V. století setkáváme a která nabyla asi kolem roku 500 svého největšího rozsahu¹, lze vzrůstem národa durinského, k němuž snad došlo spojením obou větví hermundurských a nepochybně i připojením jiných menších kmenů nebo jejich částí, opravdu nejlépe vyložití.

Jak máme vyložití vznik české kultury t. zv. merovejské, o níž se rovněž předpokládá², že je památkou po Durincích, kteří seděli v severních a středních Čechách v V. a VI. století po Kr.³, není stále ještě zcela jasné. Jde tu zřejmě opět o Germány, a to o Germány, kteří kulturně nejspíše souviseli s oním velkým Durinskem mezi Verrou a středním Labem, ale radikální změna pohřebního ritu (kostrové hroby řadové) činí podle mého soudu velmi pochybným, jde-li o týž lid jako v popelnicových hrobech mladší fáse římské, zastoupené u nás dosud hlavně hřbitovy na Třebické a u Piněva. Částečná teritoriální shoda oblasti dobřichovské (vlastní) a oblasti merovejské (v Čechách) nemá proti tomu tak velkého významu. Její příčina může být také opět jen v odvěké bipartici země na dvě oblasti, severnější polabskou (s Pooohřím) a jižnější povltavskou, zaujímající jih a jihozápad dnešních Čech. Severní oblast byla v této době stejně jako v době římské ve spojení se středním Polabím. Je tedy možné, že z těch končin někdy v V. století přišel do severních Čech nový lid, který s sebou přinesl obyčej, pochovávatí nebožtíky v řadách od západu k východu. Jaké bylo jméno toho lidu, zatím ještě podle archeologických nálezů bezpečně rozhodnutí není možno⁴, a historických zpráv o tom nemáme.

¹ Srov. Much. Stammeskunde³ 112 a d., Hoops RL. IV. 325 a d. L. Schmidt, GdSt. II. 330 a d.

² Niederle, Merovejská kultura v Čechách, Památky XXX (1918), 15. Preidel, Germanen i. B. 62 a d. (Durinkové v Podbabě a Libni v letech asi 450—500, asi 500—550 Langobardi v celých Čechách), jinak Germ. Kulturen II. 169 a d. (potomci Markomanů s Durinky až do konce V. stol. asi pod jménem *Baiwari*, pak se z největší části odstěhovali do Bavor a Čechy obsadili Langobardi), Schráníl, Vorgesch. 272. Vlastivěda II. 98, Franz, Sudeta IX. 77.

³ O jejím rozšíření v Čechách srov. Schráníl, Vorgeschichte 272, Stocký, Čechy v době žel. 24 a d.

⁴ Podobně soudí také Menghin, Einführung 111. a Stocký, Čechy v době žel. 24; srov. také Schulzovy poznámky k Preidlové theorii, Mannus XX. 200.

2. Markomani.

K nejzajímavějším dokladům historického dogmatismu patří beze sporu otázka markomanská a kvádská. Nikde se snad neuplatnila tolik víra v neomylnost učení mistrů jako při zkoumání historie obou těchto germánských kmenů. Zkoumání je vlastně příliš mnoho řečeno, neboť tu se nesmí jíti až k samým kořenům věci, nýbrž může se nejvýše jen dále budovat na tom, co uznání autoři zbudovali. Jinak — anathema!

Věc ovšem měla a má dosud své politické pozadí. Tím si lze také vysvětliti odpor, s nímž se potká každý pokus o kritičtější hodnocení toho, co o obou kmenech vypravují historické prameny, odpor, který je jinak zcela neznámý tam, kde nejde o periferní území staré Germanie.

Při určování markomanských sídel v naší oblasti bylo od dob humanistických postupováno velmi prostě: víme, že Markomani seděli v Boiohaemu, byli tedy v dnešních Čechách¹. Tak se otázka řešila v dobách, kdy se nepociťovala ještě potřeba historické kritiky, a tak se řeší i dnes. Nezkoumalo se a nezkoumá se ani dnes, není-li starověké Boiohaemum něco alespoň částečně jiného než dnešní Čechy, ač se o nich ví, že jsou výtvozem pozdějších dob historických. Ale naopak, podle polohy a velikosti dnešních Čech se činí zpětné závěry o sídlech a velikosti kmene Markomanů, o poloze sídel jejich sousedů, především Kvádů, ale i jiných, Marsingů, Kotinů atd. Všem těm se připisují následkem toho sídla zčásti nebo zcela nesprávná. A hora nesprávností vzrůstá ještě dále tím, že těchto resultátů »historických« se zmocňují linguisté a archeologové a dále na nich budují. A tak se na jedné straně dovidáme, že Ptolemaiova Susudata (Sub Sudata) je markomanského původu, dělají se z toho závěry o rázu jazyka Markomanů a na těchto závěrech se ovšem jako na pevném základu zase staví dále, a na druhé straně se nám ukazuje, jak vypadala markomanská obydlí atd. až po to hliněné nádobí, z něhož se velmi rafinovaným způsobem činí závěry, měli-li Markomani sklony idealistické čili nic. A přece je možné, že v oblasti, kam Ptolemaios svou domnělou osadu Susudatu umisťuje, nikdy žádný Markoman nežil, právě

¹ Srov. výše str. 7, 17 a d., 76.

jako je možné, že v tom domněle markomanském obydlí nikdy žádný Markoman nebydlel a žádná Markomanka nádobí nevyráběla.

Pro otázku markomanskou má základní význam především, kde byla sídla toho kmene před odchodem do Boiohaema. A tu jsme hned u rozporu, který bývá od těch, kdož kladou Markomany do dnešních Čech, přehlížen. Zeuss a Müllenhoff umísťovali stará sídla kmene k hornímu a střednímu Mohanu¹. Tato lokalisace byla dříve obecně přijímána, neboť dobře souhlasila s představou, že Marobud převedl své soukmenovce přímo z horního Pomohání do českého Poohří. Tak bychom ovšem mohli nejspíše umístiti Markomany především také v severní polovici Čech a přidělití jim pohřebiště s bohatě a svérázně vyvinutou kulturou dobrichovskou. Lokalisace Zeussova a Müllenhoffova byla ovšem založena na pouhém dohadu². R. 1909 poukázal mohučský archeolog K. Schumacher³ na příbuzné rysy mezi nálezy v oblasti při pravém středním Rýně mezi dolním Nekarem a dolním Mohanem a ve svébské oblasti polabské, jmenovitě v Čechách, které souhlasně s ostatními německými archeology pokládal za markomanské. Schumacher přisuzoval vždy oblast porýnskou podle lokalisace Zangemeistrovy kmeni *Suebi Nicretes*, kteří zůstali na tomto území i v době římské okupace⁴, a nikdy se, pokud vím, určitě nevyslovil, že bychom měli na tomto území hledati někdejší sídla Markomanů⁵, přesto však se tato představa u některých archeologů ujala a tak vznikla druhá lokalisace markomanských sídel do Porýní, na území při dolním Mohanu a Nekarů⁶. K jiné lokalisaci Markomanů v Porýní dospěl

¹ Zeuss, D. N. 115, Müllenhoff, DA. IV². 477.

² Srov. Zeuss, D. N. 115: Ihre Sitze scheinen am mittleren und obern Main gewesen zu sein.

³ K. Schumacher, Grabfunde des 1. Jahrhunderts der Suebi Nicretes, AuhV. V. 11 (Mohuč 1909), 64 a. d., 376.

⁴ Srov. už Festschrift z. Feier des fünfzig. Best. d. R.-g. Centralmuseums zu Mainz (1902), 29 a. d., AuhV. V. 12 (1911), 411 a. d., a. j.

⁵ Srov. Schumacher, AuhV. V. 413, Gallische u. german. Stämme u. Kulturen im Ober- und Mittel-Rheingebiet zur späteren La-Tènezeit, Praeh. Zeitschr. VI (1914), 286, Siedelungs- u. Kulturgeschichte der Rheinlande II (Mohuč 1923), 135 — tu výslovně praví, že Markomani Ariovistovi »byli delší dobu na západě, ale nemohou býti blíže lokalisováni«.

⁶ Srov. Menghin, Einführung 104, Preidel, Germanen i. B. 23, Germ. Kulturen II. 131 a. d.

Much spojením římského názvu *Marciana silva* se jménem Markomanů. Umístil proto Markomany k Schwarzwald¹ a v území Svěbů Nekarských hledá sídla Caesarových Svěbů, jež pokládá za předky Svěbů Nekarských a Kvádů². A konečně se uplatnila ještě i čtvrtá lokalisace, která kladla vlastní sídla Markomanů do Bavor mezi Dunaj a horní Mohan (mezi Řezno a Bamberg)³. Autoři této lokalisace pokládali Markomany Ariovistovy jenom za pomocnou čet⁴, jež se k němu vypravila z tohoto území.

Rozpor, který se takto jeví v lokalisaci markomanských sídel v době před odchodem do Boiohaema, je dostatečným dokladem nejistoty, v níž tu tápeme. A je zároveň také důkazem, že na základech tak chabých nelze stavěti apodiktické závěry. To platí jmenovitě o lokalisaci do horního Pomohani a o závěrech, jež se z toho vyvozují pro okupaci severních a středních Čech. A platí to také o důkazech, které se hledají v území Svěbů Nekarských pro markomanský původ pohřebišť a sídlišť kultury dobrichovské (vlastní).

Je třeba, abychom přesně rozlišovali, co skutečně víme o minulosti Markomanů před odchodem do Boiohaema z historických zpráv, a co pochází z hypertrofických kombinací, které nemají s historií nic společného.

Je velmi málo toho, co víme pozitivního z historických zpráv. Je to zpráva Caesarova o boji s Ariovistem na půdě galských Sekvanů západně od středního Rýna (v dnešním jižním Alsasku) r. 58 př. Kr., jež nám po prvé jmenuje Markomany (BG. I. 51): *Tum demum necessario Germani suas copias castris eduxerunt generatimque constituerunt paribus intervallis, Harudes, Marcomanos, Triboces, Vangiones, Nemetes, Sedusios, Suebos*⁴, *omnemque*

¹ Much, Hoops RL. III. 195; tuto lokalisaci odmítl Schumacher, PZ VI. 285, srov. též Siedelungs- u. Kulturgesch. II. 136.

² Much, v. výše 196, Stammeskunde³ 109.

³ L. Schmidt, GdSt. II. 141, Schumacher, PZ VI. 285, Siedelungs- u. Kulturgesch. II. 135; poněkud jinak Kauffmann, DA. I. 330, a Franke, Pauly-Wissowa RE. XIV. 1610 (na středním a horním Mohanu až po Řezno: spojuje tedy stanovisko Zeussovo a Müllenhoffovo se Schmidtovým), Devrient, N. Jahrb. klass. Altert. IV (VII. 1, 1901), 55 (s obou stran Franckého lesa).

⁴ Srov. Orosius VI. 7. 7: *fuertunt autem in exercitu Ariovisti Arudes Marcomanes Triboci Vangiones Nemetes Eduses et Suebi.*

aciem suam raedis et carris circumdederunt... Eo mulieres imposuerunt... To jsou jediní Markomané, o nichž se až do doby Drusovy dovidáme. Podle zprávy Caesarovy (BG. I. 31, VI. 12) seděli již delší dobu s ostatním lidem Ariovistovým za Rýnem na půdě Sekvanů kdesi v oblasti západně od pohoří Jury nebo snad i ještě o něco severněji (území Sekvanů zaujímal též jižní část Alsaska). Celkový počet Ariovistových Germánů na půdě gallské odhadoval Diviciacus, mluvčí gallských předáků, žádajících Caesara o pomoc, na 120 tisíc¹. V tomto počtu bylo zahrnuto i 24 tisíc Harudů, kteří přišli před několika měsíci. Ariovist si původně vyžádal pro své Germány třetinu nejlepší půdy Sekvanů a pro umístění Harudů žádal další třetinu². Z toho vyplývá, i když počítáme jen s relativní spolehlivostí čísel Diviciakem udaných, že Ariovistových Markomanů bylo méně než Harudů, neboť se dělili o původní třetinu sekvanské půdy s řadou jiných germánských oddílů. Na půdě gallské se usadili trvale. To je vše, co víme pozitivního o Markomanech té doby. Všecko ostatní, co o nich čteme ve spisech historických i archeologických, je učená kombinace a výmysl³.

Germáni, po statečném boji poražení⁴, přechali v divokém zmatku, pronásledováni Caesarovou jízdou a pěším vojskem, k Rýnu, vzdálenému od bojiště asi 7½ kilometru⁵. Jen málo se jich zachránilo plavbou nebo na člunech na pravý břeh Rýna⁶. Kam se uchýlily zbytky Markomanů, nevíme.

Nová zpráva, jež se zmiňuje o Markomanech, týká se doby

¹ Caesar, BG. I. 31: nunc esse in Gallia ad centum et viginti milium numerum.

² Tamže dále: Sed peius victoribus Sequanis... accidisse, propterea quod Ariovistus, rex Germanorum, in eorum finibus consedisset tertiamque partem agri Sequani, qui esset optimus totius Galliae, occupavisset et nunc de altera parte tertia Sequanos decedere iuberet, propterea quod paucis mensibus ante Harudum milia hominum XXIII ad eum venissent, quibus locus ac sedes pararentur.

³ Srov. co vše dovede vypravovati na př. Kauffmann, DA. I. 330, a j.

⁴ Caesar, BG. I. 52 a d.

⁵ Tamže 53: omnes hostes terga verterunt neque prius fugere destiterunt, quam ad flumen Rhenum milia passuum ex eo loco circiter quinque pervenerunt.

⁶ Tamže dále: Ibi perpauci aut viribus confisi tranare contenderunt aut lintibus inventis sibi salutem reppererunt; Orosius VI. 7. 7 a d. Srov. k tomu L. Schmidt, GdSt. II. 152 a d.

o půl století pozdější. Je to opět zpráva o porážce, kterou jim způsobili Římané, a to o porážce velmi zlé, při níž je Drusus »paene ad internecionem cecidit«¹. Z jejich zbraní, válečných odznaků a jiné kořisti, již při tom Římané dobyli, dal Drusus zbudovati pahorek jako pomník vítězství². Kde bylo toto druhé bojiště, ze zprávy se nedovídáme. Území, na němž Markomani do té doby seděli, bylo zřejmě v takové blízkosti římské hranice porýnské, že se v něm Markomani po porážce, kterou od Drusa utrpěli, necítili bezpečni a proto je podle jiných analogií, známých z dějin porýnských kmenů³, raději opustili, hledající si pod vedením Marobudovým nová sídla. Stěhování nastalo asi hned nebo alespoň záhy⁴ po porážce, kterou utrpěli, je tedy obvyklé dnes datování jeho do roku 9 nebo 8 př. Kr.⁵ zcela pravděpodobné. Nejlépe by je bylo lze vysvětliti, došlo-li k němu ještě před tragickým skonem Drusovým. Smrt Drusova naplnila srdce západních Germánů tak velikými nadějemi, že by se byli tehdy Markomani sotva odhodlali k opuštění svých sídel, a také spíše diplomatická než válečnická činnost nástupce Drusova Tiberia nebyla tak krutá, aby byli pro ni svá sídla opustili. Je proto nejpravděpodobnější, že k odchodu Markomanů z jejich porýnské vlasti došlo v době mezi jejich porážkou a smrtí Drusovou, tedy nejspíše již v r. 9 př. Kr., ne-li ještě o něco dříve.

Pro posouzení rozsahu území, jež Markomani zaujali v našich končinách, bylo by důležité znáti rozsah jejich území v Porýní. Než také o tom historické zprávy přímo nic nevypravují. Markomani jsou jmenováni uprostřed v řadě sedmi kmenů, jež Drusus porazil. Jsou to Usipeti, Tenkteři, Chattové, po nichž se jmenují Markomani, a po těch »nejmilsnější národové« západní Germanie Cheruskové,

¹ Orosius VI. 21. 15.

² Florus, Epit. II. 30 (IV. 12. 23): nam Marcomannorum spoliis et insignibus quendam editum tumulum in tropaei modum excoluit.

³ Srov. Caesar, BG. I. 2 a d., 31. 14, a j.

⁴ Srov. Velleius Pat. II. 108: in interiora refugiens... cum propter potentiora arma refugisset; srov. k tomu Domaszewski, Gesch. d. röm. Kaiser I (Lipsko 1909), 217, V. Novotný, ČD. I. 1. 61 pozn., 62, L. Schmidt, GdSt. II. 158.

⁵ Srov. Píř, Výzkum 1893, XIX, Přehled 55, Niederle, O počátcích 23, SS. III. 21, Novotný, ČD. I. 1. 63, Horák, Gallové v č. z. 6, Šimek, Č. a M. 36 (t. v. i jinou starší lit.).

Svébi a Sugambrové¹. Všichni tito kmenové, pokud známe jejich sídla, seděli na prostoroze mezi dnešním německým dolním Rýnem a středním Labem při ústí Sály. Celková plocha území, osídleného Usipety, Tenktery, Chatty, Cherusky a Sugambry, se rovnala přibližně asi území dnešních Čech, nebyla-li ještě o něco menší. Území Markomanů samotných podle zprávy Florovy i pozdní sice, ale zřejmě ze starého pramene čerpané zprávy Orosiovy nemohlo býti větší než na př. území Cherusků. Podle uspořádání obou zpráv mohlo býti nejspíše kdesi na jih od sídel Tenkterů a Chattů, t. j. někde při dolním Mohanu.

Marobud odvedl zbytky Markomanů z porýnského území daleko na východ do území bojského. Podle zprávy Strabonovy se k němu přidal také větší počet příslušníků jiných kmenů. O počtu všeho lidu, který Marobud odvedl do nových sídel, neměl Strabon. valného ponětí. Představoval si Buiaimon (= Boiohaemum) jako topic-kou jednotku, místo, jež se stalo zároveň sídlem krále Marobuda². Tedy snad jako nějaké městské království, podobné těm, s nimiž se v historii občas setkáváme na př. v oblastech středomořských. Pro určení rozsahu nového území, osídleného Markomany, má tedy zpráva Strabonova spíše opačný význam, než jaký se jí ve spojení s jinými zprávami o Boiohaemu jako markomanském území zpravidla přikládá.

Pro první etapu markomanského pobytu v území nad Dunajem může míti jakýsi význam, jak jsem již ukázal³, zpráva Dio-

¹ Florus, Epit. II. 30 (IV. 12. 23 a d.): *Missus in eam provinciam Drusus primos domuit Usipetes, inde Tencteros percucurrit et Cattothos. nam Marcomannorum spoliis... [v. výše] tumulum... excoluit. inde validissimas nationes Cheruscus Suebosque et Sygambros pariter adgressus est etc. [následuje v edici Rossbachově ještě šest řádků o válce s Cherusky, Svóby a Sugambry]. Orosius VI. 21. 15 a d.: *Drusus in Germania primum Usipetes, deinde Tencteros et Cattothos perdomuit. Marcomannos paene ad internecionem cecidit. (16) postea fortissimas nationes et quibus natura vires, consuetudo experientiam virium dabat, Cheruscus Suebos et Sygambros pariter uno bello sed etiam suis aspero superavit.**

² Strabon VII. 1. 3: *ἐνταῦθα δ'ἔστιν ὁ Ἑρκόνιος ὄρυμος καὶ τὰ τῶν Σοήβων ἔθνη, τὰ μὲν οἰκοῦντα ἐντὸς τοῦ ὄρυμου, ἐν οἷς ἐστὶ καὶ τὸ Βουάιμον τὸ τοῦ Μαρροβόου (Μαρροβούδου) βασιλείον, εἰς δὲ ἐκεῖνος τόπον ἄλλους τε μετανέστησεν πλείους καὶ δὴ καὶ τοὺς ὁμοεθνεῖς αὐτῷ Μαρκομάνους.*

³ Str. 79 a d.

nova o usídlení Hermundurů, hledajících nová sídla, » v části Markomannidy«, t. j. pravděpodobně v části území, osídleného v té době¹ Markomany. Nová sídla Hermundurů byla, jak jsme viděli², severně od Dunaje v okolí Řezna. Území to bylo původně bojské. Můžeme-li je čítati také ještě k oblasti starověkého Boiohaema, nevíme³. Později, za tažení Tiberiova proti Marobudovi r. 6 po Kr. a v dobách následujících byla představa antického světa již pevně spjata s představou území, které Markomani v současné době obývali. Tehdy již území Hermundurů — a zřejmě i území Varistů — k Boiohaemu čítáno nebylo⁴. Zato se hranice starověkého Boiohaema posunuly spolu s pomezím markomanského území dále k východu. Vzhledem k tomu, že terén západního rakouského Podunají je hornatý a skýtal proto méně ploch vhodných k osídlení, je pravděpodobné, že Markomani záhy zaujali i lepší a úrodnější oblasti východnější. Území to je ohraničeno tokem řeky Moravy, který byl na poměry těch dob přímo znamenitou přirozenou hranicí kmenové državy (je jí ostatně podnes), a tak je pravděpodobné, že Markomani je zaujali celé již velmi záhy, ne-li ihned, tedy jistě po usazení Hermundurů v okolí řezenského ohbu Dunaje. Že před výpravou Tiberiovou r. 6 po Kr. zaujímal již sídla Markomanů rakouské Moravské pole až po samu řeku Moravu, je zřejmo ze zprávy Velleiovy (II. 109), že území, osídlené Marobudovým lidem, hraničí s územím Noriků a (s pravé strany) s Pannonií⁵.

Zpráva Velleiova je zároveň také zcela nepochybným důkazem, že jižní hranicí markomanských sídel (*sedium* praví Velleius výslovně!)⁶, nikoli jen říše, jak se často myslí⁷, byl hned

¹ Sróv. výše str. 80.

² Tamže.

³ Schwarz, Ortsnamen 26, tvrdí, že v Č. a M. zahrnují do Boiohaema také Horní Falc, což je v té formě nesprávné, srov. Č. a M. 50 a tuto práci str. 12 a d.

⁴ Srov. str. 13 a d.

⁵ Str. 9 a d.

⁶ Srov. str. 9.

⁷ V poslední době na př. Schránil, Vorgesch. 250, Schwarz, MÖIG XLIII. 205, Dobiáš, Vlastivěda IV. 9; srov. též »Einflußgebiet« podle starších předloh u Preidla, Germanen i. B. 25 pozn. 8.

od počátku Dunaj¹. S tím zdánlivě nesouhlasí záznam Velleiův (II. 108): *in interiora refugiens incinctos Hercynia silva campos incolebat... animo statuit avocata procul a Romanis gente sua eo progredi, ubi cum propter potentiora arma refugisset, sua faceret potentissima*. Než tu je rozpor jenom zdánlivý. Obojí se dá ve skutečnosti docela dobře spojit. Sídlu Marobudovo a tedy i jádro jeho moci bylo zajisté někde v hornatém území dále od Dunaje, tedy velmi dobře chráněno i se strany dunajské. Ale i samo severní Podunají v době příchodu Markomanů bylo lze pokládati ve srovnání s pravým Porýním za území velmi klidné a před Římany zcela bezpečné. Bezpečnější dokonce než severní Čechy, které labský tok příliš těsně spojoval s níže položeným Polabím, jehož levý břeh byl v té době již obsazen (nebo právě obsazován) římskými strážemi Drusovými², kdežto na norickém břehu Dunaje do té doby vojenských posádek římských, jak se zdá, vůbec nebylo³. Noričtí Keltové se chovali trvale pokojně, právě tak jako zbytky Keltů v severním Podunají, i nebylo v té době vůbec důvodů budovati vojenské stanice v Podunají. Mohli se tedy Markomani v severním Podunají proti Noriku cítiti zcela bezpečni před římskými vojsky, jež trvale ohrožovala jejich dřívější sídla v Porýní. Termíny *in interiora refugiens* a *procul a Romanis* jsou také zřejmě určovány směrem od porýnské hranice římské jako východiska Markomanů, nikoli od Dunaje.

Že byl Dunaj skutečně jižní hranicí, jak je doloženo vlastním výrokem Velleiovým o sídlech Markomanů v sousedství Norika a Pannonie, tomu nasvědčují ostatně i obavy Říma, které byly příčinou výpravy proti Marobudovi r. 6 po Kr. Velleius tyto obavy označuje zcela zřetelně (II. 109): *eratque etiam eo timendus, quod cum... Pannoniam ad dextram, a tergo sedium suarum haberet Noricos... nec securam patiebatur esse Italiam, quippe cum a summis Alpium iugis, quae finem Italiae terminant, initium huius*

¹ Více o tom v. str. 9 a d.

² Florus, Epit. II. 30 (IV. 12. 26): *praeterea in tutelam provinciae praesidia atque custodias ubique disposuit per Mosam flumen, per Albin, per Visurgin*.

³ Srov. naproti tomu o Rýně, tamže: *in Rheni quidem ripa quinquaginta amplius castella direxit*.

finium haud multo plus CC milibus passuum abesset. Ze fines jsou zde hranicemi vlastních markomanských sídel a nikoli jen říše Marobudovy, je v první větě řečeno zcela jasně¹. K témuž výsledku nás ostatně přivede i prostá úvaha po stránce hospodářské. Markomani stejně jako jiní bojovní Germáni porýnští byli vždy náchylní k tomu zaopatřovat si živobytí způsobem co nejléčším². A k tomu jim skýtala velká pohraniční řeka sterou příležitost. To poznali Markomani již za svého pobytu u Rýna, a bylo by proto přímo neuvěřitelné, že by byli těmito výhodami pohrdli u Dunaje. Naopak, jsem přesvědčen, že právě výhody všeho druhu, které slibovalo osídlení území při Dunaji a proti bohatým římským provinciím s druhé strany řeky, byly první a hlavní příčinou, že Markomani a Kvádové zaujali pro svá sídla tak veliký územní pruh v Podunají, dlouhý přes čtyři sta kilometrů: celé dnešní severní Rakousy a celé dnešní slovenské Podunají.

Území v délce přes 400 kilometrů při Dunaji, a to většinou v polohách velmi úrodných, bylo ziskem, o němž se jim za pobytu v západní Germanii ani nesnilo. Na Markomany připadala z celkové délky tohoto území větší část, více než 250 kilometrů. Západní oddíl její byl arci hornatý, ale to nezmenšovalo cenu výhod, jež skýtala jeho obyvatelstvu blízkost Dunaje, a naopak to zvyšovalo bezpečí proti nájezdům sousedů. Hornaté území bylo ovšem řídkěji obydleno než nižší polohy při Dunaji a oblasti mezi Chubou a Moravou, Dyjí a Dunajem, bylo by však omylem domnívat se, že bylo vůbec neobydleno. Je ovšem pravda, že z něho známe ještě málo nálezů, ale tu argumentum ex silentio vůbec nic neplatí, neboť až do světové války nebylo o nálezy z té doby ani v odborných kruzích rakouských valného zájmu³, protože nepatřily ani k nálezům vlastní římské kultury, ani k nálezům předhistorickým (doba předhistorická se tam končí latěm). A tak nebylo v Rakousích vlastně vůbec odborníků, kteří by se byli těmito otázkami obírali. Živější zájem o ně byl vyvolán hlavně diskusí o markomanských sídlech. To je také jedna z kladných položek této diskuse.

¹ Srov. Šimek, Č. a M. 50, 134 a d.

² Caesar, BG. VI. 21 a d., Tacitus, G. 4, 15 a j.

³ Srov., co o tom napsal L. Franz, Die Germanen in Niederösterreich, 18. Bericht Röm.-germ. Komm. 1928 (Frankfurt n. M. 1929), 116.

Jaká překvapení nám může ještě budoucí pečlivější výzkum v těch končinách přinést, ukazuje se právě v poslední době. Ještě r. 1931 napsal Schwarz proti Mommsenovu a Gnirsovu výkladu Cusus = Gusen, že ty končiny (»das Waldviertel und der östliche Teil des nördlichen Oberösterreichs«) byly z největší části pralesem a že jsou »deshalb fundleer und also gar nicht geeignet, ein Hauptteil des Svebenreiches des Vannius zu sein und hierher den Grenzfluß zu verlegen«¹. Opíral se při tom zřejmě o práci Reineckovu z téhož roku², na jejíž mapce³ byl ještě široký územní pruh mezi Dunajem u Lince a Č. Krumlovem úplně bez nálezů (alespoň pro oko neodborníka). Schwarz na základě toho opětovně zdůrazňoval, jaký význam má taková »Urlandschaftsforschung«⁴, a vyslovil požadavek: »Man sieht, daß der Gegensatz Urwald — Siedelland bei der Ausdeutung der antiken Nachrichten besser und mehr in Rechnung zu stellen ist«⁵. Ale nedlouho potom přinesl článek mladého lineckého archeologa P. Karnitsche⁶ velmi dobrý doklad, jak takový úsudek neodborníka může vésti k naprosto mylným historickým závěrům. Článek i připojená mapa⁷ totiž ukazují, že už je z té domnělé pralesní plochy známo množství nálezů ze starších dob předhistorických, které ukazují stopy osídlení především v širokém pásu podél Dunaje a podle toků četných říček (jmenovitě Gusenu!) značně daleko k severu, místy až téměř k českým hranicím. A s české strany přinesl již řadu sídelních dat do prázdné plochy Reineckovy mapky L. Franz⁸. Tím byl podán nejlepší důkaz, jak nebezpečné je dělat z nedostatku nálezů archeologických jakékoli historické závěry. Velmi často může jíti jenom o nedostatek v našem vědění⁹, nikoli

¹ Schwarz, Sudeta VII. 146. O říši Vanniově v. níže odst. o Kvádách.

² P. Reinecke, Die Westgrenze vorgesch. Besiedelung in Böhmen, tamže 26 a d. (Schwarz ji cituje při jiné příležitosti, Sudeta VII. 152).

³ Tamže 31.

⁴ Schwarz, v. výše 146, 151.

⁵ Tamže 151 a d.

⁶ P. Karnitsch, Die vorgeschichtliche Besiedlung des oberöstr. Mühlviertels, Sudeta IX (1933), 21 a d.

⁷ Tamže 23.

⁸ L. Franz, Böhmerwald-Forschungen 1932, Sudeta IX (1933), 58 a d., Böhmerwald-Forschungen 1933, tamže 101 a d., mapa str. 114.

⁹ Podobně už také varoval Schwarz Preidla, který z toho důvodu

o nedostatek skutečného osídlení, o němž nás může přesvědčiti každého dne nějaký náhodný nález, a více takových nálezů může důkladně zvrátiti celý obraz, k němuž nás snad přivedla »Urlandschaftsforschung«, založená na negativních vědomostech archeologických¹.

Vše, co víme o Marobudovi, ukazuje, že to byl nejenom energický, ale i velmi rozvázný a prozíravý muž. Doklad toho bych viděl právě i v tom, že pečoval o blahobyt svého lidu zabráním tak velké (na tehdejší poměry u západních Germánů) části Podunají².

Po době Velleiově podávají zprávu o sídlech Markomanů Tacitus a Ptolemaios, první koncem I. století po Kr., druhý před polovinou II. století (zpráva sama ovšem může také pocházeti ze starší doby). Také slova Tacitova *iuxta Hermunduros Naristi ac deinde Marcomani et Quadi agunt* a pak *each Germaniae velut frons est, quatenus Danuvio peragitur* jsou po předcházejícím úvodu Tacitově *ut... nunc Danuvium sequar* zcela jasným svědectvím, že všichni tito germánští kmenové žili při Dunaji³. A s tím souhlasí i zápis Ptolemaiův (II. 11. 11): *ὑπὸ δὲ τὴν Γάβρηταν ἕλην Μαρκομανοί*. Tento výrok Ptolemaiův byl od dob Zeussových pokládán za vážné svědectví pro lokalizaci Markomanů. Ovšem pro lokalizaci do Čech. Když jsem však ukázal, že Ptolemaiův zápis umísťuje Markomany do Podunají a je vážným dokumentem proti jejich lokalizaci do Čech, pojednou se jeví snaha zlehčiti toto svědectví⁴.

soudil, že Markomani odešli z Čech v polovici V. století, což bylo Schwarzovi příliš záhy, srov. Sudeta III (1927), 8 a d.

¹ O přehnaných teoriích o předhistorickém zalesnění, založených na nedostatku nálezů, často jen domnělém, srov. rozumná slova Franzova, Sudeta IX. 60, 113 a d.

² Co zde bylo pověděno o vitálním přímo významu Dunaje pro Markomany se stanoviska hospodářského, ukazuje také dostatečně, jak nemožná je theorie, že »nach deutscher Art werden sich die Markomannen und die Quaden nicht unmittelbar an der Uferlinie niedergelassen, sondern gegen das Ausland (Noricum und Pannonien) einen Grenzgürtel freigelassen haben, der von Natur durch den Urwald der silva Nortica angedeutet wurde«, Kauffmann, DA. I. 331.

³ Srov. výše str. 77 a d.

⁴ Preidel, Germanen i. B. 25 (obsáhlé poznámky na str. 23—25, v nichž P. překládá celé stati z mé práce do němčiny, ukazují tak kardinální neznalost češtiny, že je těžko vyznati se v nich; jen jako příklad uvádím, že *jih* překládá *Norden*, *východ Westen* a podobně obrací můj text na ruby i jinde), Schwarz, MÖIG XLIII. 204 a d.

Při tom se ovšem zapomíná, že Zeussova theorie o Markomanech v Čechách, na jejíž obranu se tak děje, byla opřena především o toto svědectví Ptolemaiiovo, jak je zřejmo z jeho slov »über die Sitze der Markomannen erlauben keinen Zweifel die Bestimmungen des Ptol.«¹ Pouhé zlehčování svědectví Ptolemaiiova, které nám jasně a určitě říká, že Markomani v II. století po Kr. (ne-li již i dříve) seděli v oblasti jižně od Šumavy, t. j. mimo dnešní Čechy, toto svědectví se světa nesprovodí. Jediný věcný důvod, který proti němu uvádí Schwarz, je tvrzení, že »die Völkernamen hier offenbar umgestellt sind«². Ale už slůvko *offenbar* ukazuje, že pro své tvrzení nemá důkazu, opakuje prostě starou domněnku Muchovu³. Tu však již před lety správně odmítl V. Novotný⁴ (kterého se Schwarz jinak dovolává). Much k ní dospěl hlavně proto, že zamítal domněnku Zeussovu a Müllenhoffovu o sídlech Varistů až u Smrčín⁵, hledaje je správně u Dunaje. Ale jeho korektura, i když už bychom nehleděli k nepřipustnosti takového libovolného přehazování textu, pro něž nemáme žádného jiného historického důvodu není možná již proto, že jména, citovaná Muchem, nejdou v Ptolemaiiově textu⁶ tak nepřetržitě za sebou, jak by se z Muchovy citace zdálo, a dále také proto, že jména Muchem citovaná nepatří podle textu Ptolemaiiova do jediného sloupce od severu k jihu, jak se domýšlel Much. Rozdíl vysvitne nejlépe z tohoto obrazce:

M u c h :	Text Ptolemaiův:
Τευριοχαῖμαι	Τευριοχαῖμαι
Σούδητα ὄρη	Σ ο ύ δ η τ α ὄ ρ η
Ὀυαριστοί	Ὀυαριστοί Γάβρητα ὕλη
Γαβρήτα ὕλη	Μαρκομανοί
Μαρκομανοί	Σουδεινοί
Σουδινοί	Ἄδραβαικάμποι
Ἄδραβαικάμποι	

¹ Zeuss, D. N. 116.

² Schwarz, Ortsnamen 26 a d.

³ Much, Beitr. XVII. 67, Hoops RL. III. 300, IV. 204.

⁴ V. Novotný, Krit. zpráv Ptolem. 21 pozn. 3.

⁵ Zeuss, D. N. 117, Müllenhoff, DA. IV². 480, 539.

⁶ Ptolemaios, Hyfég. II. 11. 11.

Much se domníval, že lze obrátiti střední řadu čtyř jmen *Oὐαριστοί — Σουδινοί* tak, že by se začínala na severu Sudiny pod Sudetami a na jihu končila Varisty. Z pravé části obrazce je viděti, že tato — i jinak nepřípustná¹ — manipulace není možná proto, že les Gabréta podle textu Ptolemaiova není jižně od Varistů, nýbrž východně od nich². Není tedy oddělen sídly Varistů od Ptolemaiových Sudet, nýbrž souvisí s nimi přímo jako jejich nejjižnější část. Varisté mají svá sídla západně od Gabréty, tedy v dokonalé shodě s historickou skutečností, jak ji známe z Tacita³.

Zbývá ještě zmíniti se o tom, jaká jsou historická svědectví, že sídla Markomanů zasahovala i do Čech.

Lze hned předem říci, že jich vlastně — nehledíme-li k neohraničenému terminu *Boiohaemum* — vůbec není. Je to opět jen zpráva Velleiova (II. 108), z níž můžeme s jakous takous pravděpodobností usuzovati, že Marobud zaujal se svým lidem také území vzdálenější od Dunaje, ale nějaký určitější závěr jeho nejasné výroky nedovolují. *Hercynia silva incincti campi* mohou býti právě tak rozsáhlé pláně dolnorakouské mezi Chubou a dolní Moravou, jako pláně jihočeské, ale stejně dobře to mohou býti také údolí a pláně, provázející toky četných severorakouských řek. To vše bylo v Hercynském lese, jehož představa je u Velleia Patercula stejně široká jako u Caesara⁴ (zaujímá celou oblast severně od Dunaje od středního Porýní až po východní Karpaty). A výrazy *in interiora refugiens* i *procul a Romanis* lze hodnotiti toliko se stanoviska římského Porýní, odkud Markomani utíkali, nikoli se stanoviska norického Podunají, odkud jim tehdy ještě nebezpečí nehrozilo⁵. Jen to smí býti pro nás směrodatné při řešení těchto otázek, nikoli také to, co víme dnes my o pozdějších osudech kmene, ale co vše nemělo a nemohlo míti vlivu na výběr jeho sídel. Žádný germánský kmen té doby, kdyby byl měl výběr mezi českým Polabím

¹ Srov. V. Novotný, Krit. zpráv Ptolem. 21 a d. pozn.

² Podrobnější výklad viz Šimek, VG. II (v tisku).

³ Tacitus, G. 42.

⁴ Caesar, BG. VI. 24 a d., srov. k tomu Müllenhoff, DA. IV². 148, 391, Niederle, O počátcích 1, SS. III. 10, Horák, Gallové v č. z. 5 a d., Šimek, Č. a M. 43 a d.

⁵ Srov. výše str. 95.

a stejně bezpečným, ne-li bezpečnějším rakouským Podunajím, nebyl by váhal rozhodnouti se pro Podunají, protože tu kynul při menší práci nepoměrně větší zisk. Proto přišli Markomani s jinými Germány Ariovistovými k Rýnu a za Rýn, a proto také, když se jim v Porýní, kde jim hrozila římská poroba a kde se snad báli i vyhubení, přestalo líbiti, vyhledali si nová, mnohem výhodnější sídla v Podunají.

Druhá zpráva, jež také připouští výklad, že markomanská sídla nebyla jenom v dnešním rakouském Podunají, nýbrž že snad šla i dále k severu do vnitrozemí, je opět zpráva Velleiova (II. 109) o tažení Tiberiově r. 6 po Kr. proti Marobudovi. Tato zpráva má ovšem, jak jsem již ukázal¹, cenu jen velmi relativní, neboť podle východisk obou vojsk se tu nedá nic soudit. Východiska obou výprav, Tiberiovy a Sentiovy, byla určována polohou obou vojsk, jež měla obchvatem dobyti Marobudova sídla a zničiti tak v zárodku nebezpečí, jež odtud mohlo hroziti římské državě za Dunajem. Při volbě Carnunta kromě toho nepochybně spolurozhodovala také jeho výhodná poloha šikmo proti ústí řeky Moravy, jež umožňovala zcela pohodlnou přepravu vojska po lodích na severní břeh Dunaje. To byla jinak pro dravost dunajského toku na celém pobřeží Norika úloha velmi nesnadná. Jen v oblouku mezi dnešním Hainburkem a Děvínem, kde Dunaj teče skoro přímo (v tupém úhlu) proti Moravě, bylo lehké vehnati lodí z dunajského proudu do klidných vod Moravy². Jsem proto přesvědčen, že právě tato lehkost přepravy byla jedním z hlavních důvodů pro vybudování prvního — a na dlouhou dobu jediného — vojenského tábora římského na celém dunajském pobřeží Norika až na samém východním konci tohoto pobřeží. A vlastním podnětem ke stavbě tábora mohla býti právě chystaná výprava proti Marobudovi³.

O směru, jímž se obě vojska římská ubírala, nemáme vůbec

¹ Str. 14.

² Srov. Šimek, Děvín, Památky XXXII (1920), 6, Č. a M. 84 a d., 164 a d.

³ Srov. Velleius Pat. II. 109: ipse a Carnunto, qui locus Norici regni proximus ab hac parte erat, exercitum, qui in Illyrico merebat, ducere in Marcomannos orsus est. 110: praeparaverat iam hiberna Caesar ad Danubium. Byla-li v Carnuntu již i dřívě vojenská stanice, nevíme. Při důležitosti jeho jako přechodní stanice staré cesty moravsko-oderské a při jeho poloze blízko rozhraní Norika a Pannonie to je možné.

zpráv. Velleius Paterculus sice píše, že Sentius Saturninus měl táhnouti územím Chattů a dále Hercynským lesem¹, ale tyto údaje nám tu nepomohou. Frase o *excisis continentibus Hercyniae silvis* nám při neomezeném rozsahu tehdejší představy antického světa o Hercynském lese nedovede povědět nic, nejvýše jen naznačuje, jak nesnadný byl úkol této výpravy a jejího vůdce. A právě tak je tomu i s údajem o území Chattů, neboť neznáme bezpečně Sentiova východiska² a nevíme také, jak daleko na jih se předtím Chattové posunuli³. A pro určení polohy vlastního sídla Marobudova nemá také valného významu ani výrok, že s druhé strany bylo nejbližší Carnuntum. Jak jsem již uvedl, bylo nejbližší prostě jen proto, že na celém ostatním dunajském pobřeží Norika tehdy ještě nebylo jiné vojenské stanice římské, z níž by byla přeprava vojska přes Dunaj mohla být provedena. Přímka, spojující na mapě ústí Mohanu (Mohuč) s ústím Moravy (Carnuntum), protíná nejzazší jih Čech asi na čáře Roklan — prameny Vydry — Č. Krumlov — Novohradské hory — horní a dolní Chuba. Tím ovšem není řečeno, že právě někde na této čáře musilo být Marobudovo sídlo. Ale někde v hornatém terénu, jímž čára prochází, mohlo zcela dobře být. Že nebylo příliš daleko od Dunaje, můžeme usuzovati jak ze zpráv o římských kupcích a přeběhlících⁴, tak také podle relativně snadného útěku obou markomanských králů Marobuda a brzy potom i Katvaldy přes Dunaj do Norika⁵. Také zdar intrik římských, které vedly postupně k sesazení obou králů⁶, lze lépe pochopiti, jestliže jejich sídlo nebylo od Dunaje příliš vzdáleno. To vše ukazuje, že Ptolemaiův záznam Marobudova sídla v markomanském území jižně od lesa Gabréty je věrohodný⁷. Třeba ovšem podotknouti, že terminu *ἔποδ* = *pod* ve smyslu jižním a také analogickým posičním číslnům Ptolemaiovým nesmíme rozumět tak, že by

¹ Srov. výše str. 9.

² Obyčejně se myslí, že vyšel z Mohuče, ale srov. také Bremer, Ethnogr.² 179.

³ Srov. Zeuss, D. N. 96 a d., Bremer, Ethnogr.² 179 a d., Kauffmann, DA. I. 331.

⁴ Velleius Pat. II. 109, Tacitus, Ann. II. 62.

⁵ Tacitus, tamže 63; srov. výše str. 15.

⁶ Tacitus, tamže 62.

⁷ Ptolemaios, Hyfég. II. 11. 14, srov. k tomu výše str. 15 a d.

sídla kmene i samo *Marobudov* měla být hledána úplně mimo pohoří, nýbrž je třeba hledati obé jižně od myšlené hlavní osy pohoří, tedy také v jižních částech pohoří (»lesa«) samotného. S největší pravděpodobností bude tedy třeba hledati Marobudon někde blízko rozhraní Čech a Horních Rakous nebo o něco jižněji v hornaté oblasti rakouské vůbec¹.

Záznamy Ptolemaiovy o Markomanech a sídle Marobudově jsou časově poslední ze zpráv, jež se obojím zabývají. Shrneme-li, co se ze všech těchto zpráv dovídáme o sídlech Markomanů jako kmene (tedy nikoli o říši Marobudově, což se často zaměňuje), vidíme, že Markomani již od příchodu do našich končin seděli v Podunají, a že po usazení Hermundurů v západní části jejich sídel v okolí řezenského ohbu Dunaje zaujímala jejich sídla celé dnešní rakouské Podunají proti království norickému až po dolní tok řeky Moravy a směrem severním pravděpodobně až do Podyjí, které je přirozeným geografickým rozhraním mezi oblastí rakouskou a dnešní Moravou. Západní část jejich sídel zaujímala nepochybně i hornatou oblast obojích Rakous. Kde máme v těch místech hledati severní pomezí jejich sídel (nikoli říše Marobudovy, neboť k té patřily pravděpodobně i celé dnešní Čechy, jak lze usuzovati z toho, že k ní, nebo přesněji řečeno k vojenskému svazu kmenů, v jehož čele stál Marobud se svým kmenem, patřili také Semnoni a Langobardi²), žádná z těchto zpráv nepraví, ale žádná z nich také ani nepřímo nedokazuje, že bychom je měli hledati kdesi hlouběji v dnešních Čechách. Nejpravděpodobnější je, že tu bylo vlastní kmenové území markomanské nakonec ohraničeno horami a močálovitými pralesy, v nichž se ustálilo také pozdější historické rozhraní Čech a Rakous. Že i s té strany potřeboval kmen přirozených hranic, rozumí se samo sebou. Jejich význam dovedl ovšem oceniti také Marobud, který měl pro výběr terénu nejen přirozený smysl germánského válečníka, nýbrž také znamenité římské školení vojen-

¹ Kdysi jsem uvažoval, nebylo-li sídlem Marobudovým některé z našich hradišť na Strakonicku nebo při Volyúce (Věmec, srov. Č. a M. 114 a d.), ale hoření úvahy ukazují, že je bude třeba hledati ještě jižněji a v poloze, která umožňovala rychlý styk s markomanským Podunajím. O Stradonicích srov. výše str. 45.

² Strabon VII. 1. 3, Velleius Pat. II 108, Tacitus, Ann. II. 45.

ské. Nejurčitěji nás o severních hranicích markomanského kmenového území v těch končinách poučuje Ptolemaios, který o Markomanech výslovně praví, že sedí jižně od (hlavní osy) lesa Gabréty. Toto svědectví je zcela jasné a určité, takže je patrné, že bylo čerpáno z dobrého pramene. O jeho věrohodnosti svědčí i to, že žádná ze starších zpráv nemluví proti němu, nýbrž že se s nimi dá velmi dobře spojití v jeden celek, který teprve jím nabývá potřebné úplnosti.

Území severně od Dunaje, zaujímající především dnešní obojí severní Rakousy, k němuž jsme tak dospěli jako k vlastní kmenové državě markomanské, bylo dosti velké, aby pojalo i největší západo-germánský kmen. Je tak dlouhé jako celé Pomohání od Smrčín až po ústí Mohanu do Rýna, nebo jako celé dolní Porýní od ústí Mohanu až po dnešní holandské hranice. Plochou se rovná přibližně asi území největšího známého svěbského kmene Semnonů (místo hor markomanských, které se nehodily k osídlení, měli Semnoni ještě rozsáhlejší jezerní plochy a močály) nebo galských Sekvanů. Ariovistovi stačila pro šest jeho kmenových vojsk (mimo Harudy), čítajících podle údaje Caesarova okrouhle 96 tisíc hlav¹, jedna třetina území Sekvanů. Markomani byli jedním z původních šesti kmenů Ariovistových. I když snad Markomanů, kteří vytáhli s Marobudem z Porýní, bylo více než Markomanů Ariovistových, nikde nemáme důkazu, že jich bylo více než všeho vojska Ariovistova². Ze všech těchto údajů je zřejmo, že severní Rakousy skýtaly Márkomanům mnohem více půdy, než od počátku celý kmen potřeboval.

Tím, co jsem zde k otázce markomanské pověděl, je zároveň dána odpověď k většině námitek, jež v posledních letech uvedli proti mému stanovisku obháječi staré theorie o pobytu Markomanů v Čechách. Námítky lze rozdělit na archeologické a historické. Z historických je nejvážnější úvaha Dobiášova o rozsahu sídel Markomanů a Kvádů v porovnání s územím Jazygů³. Dobiáš ukazuje

¹ Srov. str. 91.

² Z údaje Velleiova II. 109, že Marobud měl vojsko 70 tisíc pěšců a 4 tisíce jezdců, nelze nic usuzovati o početnosti vlastního kmene markomanského, neboť mohlo býti jako vojsko Ariovistovo sestaveno z příslušníků více kmenů.

³ Dobiáš, Niederlův sborník 39 a d.

na to, že by území markomanské a kvádské dohromady zaujímalo touž nebo ještě menší plochu než území Jazygů, a soudí, že to už samo sebou vyvrací mou theorii o sídlech Markomanů a Kvádů v severních Rakousích a na Slovensku. K tomu bych podotkl, že tu jde o dvojí lid naprosto různého rázu, který měl jiné obyčeje a jinak sídlil, takže nám srovnání rozsahu jeho území nemůže v naší otázce prospěti. Sarmatští Jazygové jako národ jezdecký potřebovali pro sebe a pro svá stáda koní území nepoměrně většího než jejich usedlí a kulturně mnohem výše stojící germánští sousedé, kteří nabyli již v Porýní mnohem vyšší civilizace a kteří se ovšem za svého pobytu v Podunají vlivem sousedních provincií římských ještě více zcivilisovali, takže se namnoze asi lišili od domorodého obyvatelstva na druhé straně Dunaje jen tím, že byli relativně svobodnější. Pokud se týká počtu zajatců, soubhlasím s Dobiášem, že nám nemůže prospěti při odhadu počtu Jazygů samotných. A rovněž nám tu nic nepoví ani síla předepsaných auxilií, ač na rozdíl od Dobiáše¹ soudím, že povinnost poskytnouti císaři 8000 jezdců (i s koňmi)², uložená Jazygům, byla těžším závazkem než povinnost Kvádů odvésti císaři 13.000 pěších. A ovšem i pro Římány větším břemenem, zejména kdyby byli jezdcí všichni zůstali v podunajských provinciích³. Že byli Jazygové početným národem, soudil bych předešlím z toho, že dovedli velkému a vojensky zdatnému národu Dáků vzítí a po staletí udržeti tak velké území. Rozumí se, že při výboji rozhodoval i nestejný a Dákům nezvyklý způsob boje, takže by výboj sám o sobě nemusil míti po té stránce velký význam, ale uvážíme-li zároveň, že se v nových sídlech při stálých bojích a s nimi spojených velkých ztrátách na životech přece jen po staletí udrželi (ač byli později vsunuti jako dlouhý klín mezi dvěma římskými provinciemi, Pannonií a Dacií), musíme dojít k závěru, že byli národem silným, početnějším než na př. jejich kvádští sousedé.

Lépe, než srovnání s územím Jazygů, hodí se, myslím, pro

¹ Tamže 40.

² Dion LXXI. 16. 2 (Exc. Ursin. Περὶ πρέσβεων ἐθν. πρὸς Ῥωμαίους LXVII): καὶ ἰππέας εὐθὺς δεκτακισχίλιους ἐς στραμίαν οἱ παρέσχον.

³ Více než dvě třetiny byly odeslány do Britannie, srov. tamže, pokrač.: ἀφ' ὧν πεντακισχίλιους καὶ πεντακοσίους ἐς Βρεταννίαν ἐπεμψεν.

náš účel srovnání územní rozlohy obojích Rakous severně od Dunaje a Slovenska od dolní Moravy až po Novohradské hory a Slovenské Krušnohoří s územím jiných západogermánských kmenů, z jejichž prostředí Markomani a Kvádové pocházeli. Jím se ukáže, že obě území, jež Markomani a Kvádové v Podunají drželi, byla stejně velká nebo větší (každé zvlášť!), než měli i největší západogermánští kmenové. Ukázal jsem již výše na Semnony jako na největší svébský kmen. Je však možno rozšířiti tento příráměr i na všechny ostatní západogermánské kmeny, pokud jsme o rozsahu jejich sídel poučení: na Chatty, na Cherusky, na Chauky atd. Nemáme žádného vážného důvodu domýšleti se, že na př. Markomani byli za svého pobytu na západě větším kmenem než Chattové nebo Cheruskové. Zaujal-li přesto Marobud v Podunají pro svůj lid území tak velké jako celé Pomohání od Smrčín až po Rýn, učinil tak zajisté proto, aby kmen měl dosti místa i při pozdějším vzrůstu populace. Že Markomani hned od počátku seděli až u Dunaje, je ze zpráv Velleiových a Tacitových zcela zřejmé. A že tam rovněž seděli i za válek s Markem Aureliem, je bezpečně doloženo především zprávou Dionovou o míru Markově, z níž se dovídáme, jakým břemenem pro Markomany bylo, že nesměli až u samotného Dunaje bydleti¹. Tedy o tom, že markomanská sídla sahala do té doby až k samému toku Dunaje, nemůže býti pochybnosti.

Jestliže Markomani seděli v prvním i v druhém století po Kr. v Podunají, nemohli zároveň také bydleti v severních Čechách. Pro to nemáme ani jediné historické zprávy. A je to po mém soudu přímo nemožné ze dvou příčin. Především je to opět počet Markomanů, který — i když neznáme cifer — naprosto nemohl býti ani před porážkou, již utrpěli Markomani od Drusa, tak velký, aby byli mohli zalidniti celou tu na souvěké poměry u západních Germánů přímo obrovskou plochu celých severních Rakous a dnešních Čech od Dunaje (jehož pobřeží drželi v délce 250 km!) až po Krušné hory a Krkonoše, plochu, rovnající se asi území od Mohanu až po Hannover a od Kolína n. R. až k Halle nad Sálou nebo k Lipsku,

¹ Dion LXXI. 15 (tamže LXVI): ἔτι τοῖς Μαρκομάνοις προσβεύσασιν, ὅτι πάντα τὰ προσταθθέντα σφίσι χαλεπῶς μὲν καὶ μόλις, . . . τό τε ἤμισυ τῆς χώρας τῆς μεθορίας ἀνήκεν, ὥστε αὐτοὺς ὀκτώ πού καὶ τριάκοντα σταδίου ἀπὸ τοῦ Ἰστροῦ ἀποικεῖν.

t. j. území, na kterém seděli všichni ostatní kmenové, kteří byli Drusem v l. 12—9 př. Kr. poraženi¹, a kromě nich ještě i řada jiných kmenů nebo alespoň jejich částí (na př. Dulgubniové, část Brukrerů, později část Angrivariů, Chamavů a j., nepochybně také sami Markomani nebo alespoň část jich).

Kdyby byl chtěl Marobud celou tu velkou plochu od Dunaje až po severočeské hory nejenom dobýt, ale i zalidnit tak, aby ji mohl pro svůj lid trvale udržet a obhájit i proti jiným germánským kmenům, toužícím rovněž po nových sídlech nebo alespoň po rozšíření sídel dosavadních, byl by musel vylidnit velkou část západní nebo severozápadní Germanie. Nic takového však nepozorujeme. Výsledek útěku Markomanů z oblasti, kterou kdesi v Porýní obývali, byl, jak se zdá, nejvýše jenom ten, že se snad Chattové nebo někteří jiní sousedé jejich posunuli i do jejich dosavadních sídel, ale nic více. V dějinách Porýní a vůbec západní Germanie nezanechal jejich odchod znatelnějších účinků.

To je, myslím, jedna věc, které nelze přehlížeti. Ale je i jiná. Území mezi Dunajem a severočeskými horami je geograficky tak rozčleněno, že by se byl lid, který by je byl celé obsadil, nutně velmi záhy rozpadl na několik menších celků, které by se byly dále vyvíjely jako nové samostatné kmeny. Území na jihu dnešních Čech a na rozhraní Čech a Rakous, hornaté a ještě dnes pokryté velkými plochami bažinatých lesů, jež jsou zbytkem někdejšího rozsáhlého pohraničního pralesa², bylo nepochybně po dlouhé věky kmenovým rozhraním. V době historické bylo rozhraním říše Slavníkovy a Bavor (Východní marky)³, po sjednocení Čech se stalo rozhraním státu přemyslovského a državy babenberské, dnes je rozhraním státu Československého a Rakous. Toto přirozené odvěké rozhraní bylo by vedlo k rozštěpení markomanského kmene na dva samostatné kmeny i tehdy, kdyby byl zaujímal kromě severních Rakous i jen jižní Čechy. A geografický ráz dnešních Čech byl by vedl i ještě k dalšímu štěpení, kdyby byli Markomané osadili také střední a severní Čechy. O tom snad může pochybovati

¹ Srov. str. 92 a d.

² Středověké *silva media*, srov. Kosmas I. 27.

³ Tamže: *plagam ad australem contra Teutonicos orientales has urbes habuit terminales: Chinov, Dudlebi, Netholici usque ad mediam silvam.*

jenom ten, kdo ještě dnes věří, že je jakási universální »česká kotlina«¹, ale každý zkušenější ethnolog, který má zároveň potřebné znalosti geografické, dá mi nutně za pravdu. A dá mi také za pravdu, že by se byla zejména část kmene, usazená v středních a severních Čechách v Polabí a v Pooohří, velmi záhy a úplně oddělila od části, usazené daleko odtud v Podunají, na jižní periferii té velké oblasti. Mezi oběma bylo nakupeno tolik a tak rozsáhlých překážek v terénu (řeky — jmenovitě Sázava a Mže — tekoucí napříč rozsáhlými hlubokými koryty a provázená širokými pásy pralesů, močálovité pralesy i mezi toky řek, pohoří atd.), jež bránily přímým a trvalejším stykům jejich, že by byl vývoj obou částí nutně musil jíti vlastními cestami.

Tedy: máme-li sídla Markomanů spolehlivými historickými zprávami v prvním (Velleius Paterculus, Tacitus) i v druhém století po Kr. (Ptolemaios, Dion) bezpečně doložena u Dunaje a v Podunají, není možné, aby týž kmen měl svá sídla zároveň také v středních a severních Čechách.

Že kmen, který seděl v středních a severních Čechách, náležel k říši Marobudově, o tom netřeba pochybovati², ale jeho jméno bylo jiné, nikoli: Markomani.

Tím je také dána odpověď všem, kdož přičítají Markomanům kulturu dobrichovskou v středních a severních Čechách³. Tato kultura nemůže být markomanská, ale byla dojistá germánská, ať již ji přičteme polabským Svěbům⁴ neznámého dnes jména (byl by omyl domýšleti se, že známe všechna jména germánských kmenů), či ať ji přidělíme přímo polabským Hermundurům⁵.

Jako doklad, že tato kultura je původu markomanského, bývá někdy uváděno její příbuzenství s germánskou kulturou v Poryní⁶, při čemž se zpravidla myslí především na hroby, připisované

¹ Srov. k tomu Šimek, Č. a M. 46 a d.

² Srov. str. 103.

³ Kromě prací zde citovaných srov. i seznam hlavní literatury v Č. a M. str. 133.

⁴ Šimek, Č. a M. 231.

⁵ Srov. str. 84 a d.

⁶ Srov. str. 89.

Nekarským Svěbům. Soudí se, že Markomani přinesli svou kulturu z území Svěbů Nekarských. To je možné. Ale zatím toho nelze dokázat, zejména ne, pokud se týká severočeské kultury dobřichovské. Také s nálezy archeologickými, posuzujeme-li je jako historické prameny, třeba zacházeti stejně opatrně a kriticky, jako se zprávami psanými. Že mezi kulturou Svěbů Nekarských a kulturou dobřichovskou jde jenom o styky obchodní, ukázal již Almgren¹ a jeho argumentaci ještě na širší basi postavil Schumacher, dovozuje správně, že jde o obchodní styky germánského Porýní s germánským Polabím vůbec².

Tedy tento nejvážnější archeologický argument odpadá. A jiného není. Neboť nevíme-li bezpečně, co z archeologických nálezů bylo markomanské dříve, před příchodem do našich končin, nemáme vůbec archeologického podkladu pro řešení otázky, co patřilo Markomanům z nálezů pozdějších. Sebevědomými výklady o nedostatečnosti historických zpráv a o tom, jak teprve archeologie jim dodá pravého obsahu a smyslu, nebo výroky, že je třeba vůbec dáti přednost svědectví nálezů archeologických³, se k řešení opravdu objektivnímu nedostaneme. Je potřeba především znát skutečné možnosti a pravé meze archeologického poznání. Známa zásada Kossinova, že přesně ohraničené kulturní okrsky jsou zároveň okrsky ethnickými, má zajisté své oprávnění, pokud jde o oblasti opravdu přesně ohraničené, ač i tu může po případě jíti o kulturní společenství několika kmenů příbuzných. Ale zaváděti tak zv. sídlištní archeologii, již Kossinna se svou školou na tomto principu vybudoval, až do těch konců, jak chtějí někteří žáci této školy, u nás na př. Preidel, znamenalo by dělat novou historii, která by konec konců byla vším jiným, jenom ne střízlivou a objektivní historií.

Schránil a po něm Schwarz užívají⁴ na obhajobu theorie, že Markomanům patřila severočeská kultura dobřichovská, ještě dvou dokladů: naleziště z římské doby u Zalužan v Čechách a u Mu-

¹ O. Almgren, *Mannus* V (1913), 278.

² Schumacher, *PZ* VI. 286; že na totožnost obojího lidu nevěří, je viděti i z jeho *Siedelungs- u. Kulturgesch.* II. 135.

³ *Srov. Preidel, Germanen* i. B. 25 a d., Schránil, *Sborník* V. Novotného 11.

⁴ Schránil, *Vorgesch.* 252 a d., Schwarz, *Ortsnamen* 27.

šova na Moravě. Schráníl soudí, že Markomani u Dunaje neseděli, nýbrž že k Dunaji dosahovala jen Marobudova říše¹. Není proto zcela jasné, jak má »jihočeské«² sídliště u Zalužan dokazovati markomanský původ kultury v středních a severních Čechách tím, že má podobnou keramiku. Analogické nálezy keramické, dokonce i s meandrem, se vyskytují také až v jižních Rakousích za Dunajem a na opačné straně podél celého Labe až téměř k jeho ústí, na západ až k ústí Vesery, za dolním Labem jsou v celém Meklenbursku atd. Tedy sídliště u Zalužan nemůže dokázati ani, že dobřichovská kultura byla markomanská, ani že markomanská nebyla. Ale zato je dokladem, s jak podivuhodnou — řekněme — lehkostí se s podobnými »důkazy«³ zachází. Schráníl a po něm Schwarz činí velké závěry z polohy Zalužan — u Volyně², tedy v oblasti vlastních jižních Čech jižně od Otavy. Ale Zalužany nejsou u Volyně, nýbrž u Mirovic, tedy také ještě sice v jižní polovici Čech, ale mnohem severněji, než si představují Schráníl a Schwarz, a mnohem blíže k středočeské oblasti kultury dobřichovské³.

Pokud se týká římské stanice u Mušova, opírají se Schráníl a Schwarz o výklad, který podal Dobiáš, ale zároveň jej značně zkreslují. Dobiáš dospěl na základě úvahy o poloze domnělého kastelu severně od Dyje k názoru, že nemohl býti na severní periferii podunajských Svěbů, nýbrž že byl ve středu kvádského území, které zaujímalo i dnešní Moravu⁴. Schráníl a po něm i Schwarz vyvodili z tohoto celkem střízlivého úsudku Dobiášova své vlastní závěry i pro otázku markomanskou. Schráníl je vyjádřil větou: »Durch die Funde von römischen Ziegeln in Mušov haben wir eine feste Stütze erhalten, denn ihre zeitliche Bestimmung weist auf das 2. Jahrhundert, die Zeit der Markomannenkriege hin, während derer das Kastell Mušov als Stützpunkt der römischen Besatzun-

¹ Schráníl, Vorgesch. 250, 254.

² Schráníl, tamže 254, Schwarz, Ortsnamen 27.

³ Zalužany jsou severně od Otavy v oblasti brdské, Volyně je v oblasti šumavské; od Zalužan je dvakrát tak daleko k rakouskobavorským hranicím jako od Volyně. Z toho všeho je zřejmo, že Zalužany sotva mohou býti uváděny jako důkaz, že lid severočeských hrobů kultury dobřichovské pronikl přes jižní Čechy k Dunaji, jak myslí Schráníl, Vorgesch. 252.

⁴ Dobiáš, Niederláv sborník 41.

gen gegen die Markomannen und Quaden errichtet wurde, die natürlicherweise ihre Sitze nördlich von diesem Kastell, d. h. im heutigen mittleren Mähren und Böhmen, haben mußten.«¹ A později precisuje znovu své stanovisko slovy: »Sie [cibly X. legie] sind ein Beleg, daß nördlich davon die Sitze der feindlichen Quaden und ihrer Nachbarn, der Markomannen, waren und daß die Donau nur eine Linie bezeichnet, gegen die sich diese Stämme frei bewegen konnten. Das ist ein fester Punkt, auf den man sich heute ganz sicher stützen kann.«²

S těmito závěry Schránílovými nemohu souhlasit. Schráníl ví, že nelze dobře mluvit o sídlech Markomanů³ u Dunaje a zároveň také v severních Čechách, a to tím více, že sám předpokládá v jižních Čechách rozsáhlé, těžko prostupné hvozdy⁴. Ale v době, o níž tu jde, máme sídla Markomanů v rakouském Podunají doložena nejenom Ptolemaiem, který je umisťuje výslovně jenom na jih od lesa Gabréty, nýbrž také Dionem, který v podmínkách míru Marka Aurelia výslovně cituje vzdálenost, v níž směli Markomani od severního břehu Dunaje ἀποικεῖν⁵. To jsou tak jasná a určitá svědectví historická, že je nelze jen tak přezírat, jak činí Schráníl, Schwarz a jiní. Tato svědectví a jmenovitě zpráva Dionova o stescích Markomanů jsou příliš nevýratným důkazem, jak se mylí Schráníl, myslí-li, že Dunaj byl pouze čarou, proti které se Markomani mohli — ze severních Čech — volně pohybovati.

Jeho omyl je zároveň dokladem, že nepochopil vlastní podstaty velkého hnutí germánských kmenů, které zachvátilo celé Podunají a strhlo do pohybu přes Dunaj nejenom tlupy markomanské a kvádské, nýbrž i množství jiných kmenů. Toto hnutí je — nehledíme-li k přesunům v době Caesarově (Ariovistově) a Drusově — prvním historicky zaznamenaným velkým stěhováním germánským, při němž ovšem nejvíce trpěli tlakem od severu kmenové podu-

¹ Schráníl, Vorgesch. 252.

² Tamže 264.

³ O Kvádech v. níže.

⁴ Schráníl, Sborník V. Novotného 11, srov. též Vlastivěda II. 85 (»jih země zůstal téměř neosídlen«).

⁵ Srov. výše str. 106.

najší. Ti, kdož byli připraveni o půdu a vypuzeni ze svých sídel, byli v situaci velmi zlé, takže lehko pochopíme zmatek tím způsobený i žádosti o přiděl půdy na půdě provincií a hrozby odmítnutých¹. Že v takové situaci nelze ani pomyslet na to, že by celé rakouské Podunají bylo mohlo zůstatí územím vlastně neobydleným, jakýmsi průchodištěm Markomanů z Čech k Dunaji, rozumí se samo sebou. Ze všech zpráv, jež se nám o tomto hnutí zadunajských národů a o jejich řádění v provinciích zachovaly, je zřejmo, že to nebyl nadbytek půdy, nýbrž její velký nedostatek, který toto hnutí způsobil. Nedostatek půdy, který pociťovali Markomani právě tak, jako jejich sousedé. A ten lze dobře vysvětliti, jestliže jim patřilo jenom území dnešních severních Rakous², které jim sice stačilo za doby Marobudovy a po dobu tří dalších generací (po níž prvně slyšíme o jejich útocích na římské území), ale které se jim stalo vzrůstem populace do polovice II. století po Kr. tak těsným, že došlo k hromadným vpádům přes Dunaj.

A se sídly Markomanů v rakouském Podunají lze dobře uvéstí v soulad i římskou vojenskou stanicí na hradišti u Mušova. Sídla Markomanů šla směrem východním, jak jsem ukázal výše³, až k dolnímu toku řeky Moravy. V těch končinách mohla jítí severní hranice jejich sídel od toku Moravy na západ až Podyjí, které je přirozeným rozhraním mezi oblastí rakouskou a dnešní Moravou. Při této severní hranici markomanského území je stanice mušovská. To je podle mého názoru výbornou ilustrací k slovům životopisce Marka Aurelia, že císař chtěl zříditi provincii Markomanii⁴. A je zároveň důkazem, kterého jsme dříve postrádali, že opravdu nebylo daleko do uskutečnění jeho úmyslu, neboť měl již zřejmě celé území kmene obsazeno posádkami, o nichž nás zpravuje

¹ Iulius Capitolinus, Vita Marci 14. 1: ...et Victualis et Marcomanis cuncta turbantibus, aliis etiam gentibus, quae pulsae a superioribus barbaris fugerant, nisi reciperentur, bellum inferentibus; srov. též 22. 1.

² Prof. Pekař soudí dokonce, že jim patřila jen východní část jeho při dolním toku Moravy, srov. ČČH XXX (1924), 370.

³ Str. 94, 103.

⁴ Iulius Capitolinus, Vita Marci 24. 5: Voluit Marcomanniam provinciam ...facere; 27. 10: triennio bellum postea cum Marcomannis, Hermunduribus, Sarmatis, Quadis etiam egit et, si anno uno superfuisset, provincias ex his fecisset.

Dion¹, a zjištěné dosud stopy římských vojenských stanic u Stillfrieda, na Oberleiserberku a u Mušova dokazují, že se Římané usazovali v markomanském území na trvalo. Něco podobného se dělo již za Augusta v severozápadní Germanii v oblasti mezi dolním Rýnem a středním a dolním Labem. Také tam byl úmysl zříditi novou provincii a posunouti hranice říše až k Labi. Nutnou podmínkou toho byla vojenská příprava, dobytí celého území a jeho pacifikace, která ovšem mohla býti uskutečněna jenom tehdy, jestliže Římané měli celé území pevně ve své moci. Proto vidíme, že již Drusus buduje množství kastelů a vojenských stanic nejen při Rýně, nýbrž také v jiných strategických polohách na Veseře a při Labi², které se mělo státi novou hranicí říše. Mušov je dokladem, že se něco podobného dalo za Marka Aurelia také v rakouském území markomanském. Bylo-li již v té době na jeho severním pomezí vybudováno více stanic, jak by bylo možno souditi podle slov životopisce Markova³, že císař by byl provincii zřídil do roka, ukáže budoucnost.

Pečlivá a bohatá úprava budov, na něž se dosud na Mušově přišlo⁴, ukazují, že se již Římané cítili pány situace. Dobiáš správně postřehl rozdíl mezi polohou Carnunta a Mušova⁵. Carnuntum je na jižním břehu Dunaje, kdežto Mušov je nad severním břehem Dyje. Ale příčina toho je v terénu. A tomu Římané rozuměli znamenitě. Carnuntum bylo vybudováno na vysokých pláních nad pravým břehem Dunaje, odkud měli skvělý rozhled po protějších, níže

¹ Dion LXXI. 20. 1 (Exc. Ursin. Περὶ πρέσβων ἐθν. πρὸς Ρωμαίους LXXI): ὅτι τοῖς Κουάδοις καὶ τοῖς Μαρκομάνοις πρεσβευσαμένοις δύο μυριάδες ἑκατέρωθεν στρατιωτῶν ἐν τείχεσιν ὄντες οὕτε νέμειν οὕτε γεωργεῖν οὐτ' ἄλλο τι μετὰ ἀδείας ποιεῖν.

² Florus, Epit. II. 30 (IV. 12. 26), srov. výše str. 95 pozn. 2 a 3.

³ Srov. str. 112 pozn. 4: si anno uno superfuisset, provincias ex his facisset.

⁴ Srov. Matzura-Jüttner, Ein römisches Kastell in Südmähren, Sudeta II (1926), 83 a d., Dobiáš, Římané na půdě naší republiky, Národní listy 8. I. 1928 vzděl. příl., Les Romains dans le Territoire de la Tchécoslovaquie actuelle d'après les fouilles récentes (V. Congrès internat. d'archéologie 1930, Alžír 1933, zvl. otisk), 11 a d., Gnirs, Ein Limes und Kastelle der Römer vor der norisch-pannonischen Donaugrenze (Sudeta IV, 1928, zvl. otisk z r. 1929), 135 a d., Röm. Schutzbezirke 15, Vl. Groh, Scoperta di una villa romana in Cecoslovacchia, Atheneum VI (1928), 190 a d., Les restes du Limes romain en Tchécoslovaquie, Eos XXXII (1929), 667 a d.

⁵ Dobiáš, Niederláv sborník 41.

položených pláních Moravského pole. Ovládalo stok Moravy s Dunajem a mělo možnost rychlé přepravy vojska na severní břeh Dunaje¹. Situace na Dyji byla zcela jiná. Úkolem té stanice bylo chrániti pomezí nové provincie proti útokům od severu a zároveň měla ovládati úrodnou a proto i silněji zalidněnou oblast na dolní Svatce i Jihlavě. K tomu se nejlépe hodilo území při stoku obou řek a jejich ústí do Dyje. Vhodný terén v těch končinách však není na pravém, jižním břehu Dyje, kde je rozsáhlý inundační pás, který se k vybudování vojenské stanice naprosto nehodil, nýbrž nad levým, severním břehem, kde pro ni bylo velmi vhodné místo na lehe přístupné, ale přece jen dominující výšíně Zeiselberku, odkud mohla posádka znamenitě ovládati okolní území jak na Dyji samotné, tak zejména také celý úval při Jihlavě a Svatce až po Brno a Ždánské vrchy. Proto byla na této výšíně římská stanice také vybudována. Jejím úkolem bylo chrániti nové římské pomezí proti útokům severnějších Germánů, které právě do těch končin mohla přivésti hydrografická síť západomoravská a staré obchodní cesty, jež síti procházely a spojovaly se podle útvaru terénu také blízko mušovské vojenské stanice, za níž přecházela jejich společná trať přes Dyji, směřujíc k Pavlovským vrchům.

Odpověď na otázku, jakého původu byl lid, na jehož jižním pomezí byla vojenská stanice mušovská vybudována, závisí na datu, kdy byla tato stanice zřízena². Byli to buď Kotini nebo snad, vznikla-li stanice až po jejich zániku v těch končinách, germánští Burové, kteří se pravděpodobně posunuli ze severu do oblasti kotinské.

Bylo-li pokračováno v budování pohraniční linie i dále na západ proti toku Dyje, bude třeba hledati stopy této činnosti přibližně asi na přímé čáře Mušov—Znojmo, protože vlastní tok Dyje mezi těmito oběma body byl k tomu méně vhodný, a teprve asi od Znojma dále k západu při Dyji samotné.

Zbývá ještě zmíniti se několika slovy o kultuře markomanské v Podunají. Její obraz je zatím ještě matný a velmi neúplný³. Ale

¹ Srov. výše str. 101.

² Srov. k tomu Dobiášovy, Gnrsovy a Grohovy práce, citov. na str. 113 poznámka 4.

³ Srov. přehlednou práci L. Franze Die Germanen in Niederösterreich, str. 117 a d.

příčina toho tkví jinde, nikoli v nedostatku kulturních zbytků v Podunají¹. Ty tam byly a dojistá ještě i budou², ale nebylo do nedávna těch, kdož by si jich všímali. Tedy zcela obdobně jako na Slovensku. Nebylo již dávno pochybnosti o tom, že na Slovensku po staletí žili Kvádové, a přece tam po nich až do světové války nebylo téměř ani stopy. Pak se však zásluhou především našich archeologů začaly stopy objevovati a v patnáctém roce po převratu může již Eisner vypočítati dosti velkou řadu nalezišť, sídlišť i pohřebišť³. A stejně tomu bude i v rakouském území markomanském. Ovšem i tam asi nálezy ukáží, jako již dnes, myslím, ukazují na Slovensku, že působení sousední římské oblasti zadunajské bylo tak silné, že se vlastní germánská kultura nemohla tak plně vyvinout a vzít jako v oblastech severnějších. Obchod zaplavoval obě území, markomanské i kvádské, lacinými tovary všeho druhu z provincií, v obou územích se usazovalo na delší dobu nebo i trvale množství Římanů a lidí z provincií, mnoho Germánů přijalo — ať již v římských službách mimo domov, či prostým napodobením jiných — římskou módu a vůbec římský způsob života, a to vše mělo ovšem silný vliv na celkový obraz kulturního vývoje těchto končin. Pokud se týká vlastních germánských prvků kulturních, spojují ovšem obě podunajské oblasti především se severněji položeným vnitrozemím Germanie, kde se jmenovitě v Polabí a Poodří vyvinula na starším pozdnělatenském podkladě pod vlivem kultury římské velká svérázná kulturní oblast germánská, v níž jsou jednotlivé menší oblasti, odlišující se navzájem jen určitými lokálními odstíny. Takovou lokální oblastí byla i oblast naší české kultury dobřichovské. Že se lid v jejím území usedlý, ať již jej povšechně nazveme polabskými Svěby, či mu dáme nějaké jméno nebo jména určitější, Hermunduři, Marsingové (v. t.) a j., mohl pod vládou a tím i pod ochranou Marobudovou v úrodných končinách středních a severních Čech rychle kulturně vyvi-

¹ Schránil, Sborník V. Novotného 12.

² Jak se vzrůstem zájmu o ně roste i jejich počet, ukazuje kromě cit. práce Franzovy i řada jiných statí, srov. jen na př. z poslední doby články v Muchově sborníku, WPZ XIX, 1932, str. 194 a d. (Kastner a Mitschamärheim), 215 a d. (Beninger), a j.

³ Srov. níže odst. o Kvádech.

nouti a nahromaditi množství dokladů svého poměrného blahobytu (bronzové nádoby italského původu a j.), dovedeme zcela dobře pochopiti. A protože šlo v oblasti podunajské i v Čechách o lid příbuzný, pochopíme i příbuzné rysy, spojující obojí lid i po stránce kulturní, jak je můžeme již dnes sledovati v keramice i v jiném inventáři hrobů a sídlišť. Podrobnější srovnání obou oblastí po té stránce bude ovšem možné teprve později, až se rozmnoží i počet nálezů v Rakousích.

Osudy markomanského území podunajského se ovšem obrážejí i v pozůstatcích hmotné kultury českých Germánů nejen za doby Marobudovy, nýbrž také později. Se zánikem říše Marobudovy přestala poměrná bezpečnost cest, jež přiváděla z Podunají do českého Polabí a Pooohří i dále na sever množství římských kupců. Tím se oslabily také obchodní styky s Podunajím, jak je viděti z náhlého zmenšení římského importu v kultuře dobřichovské (pičhorské). Nové, ještě silnější potuchnutí styků s římským Podunajím lze pozorovati po válkách t. zv. markomanských¹, kdy nabývá kultura dobřichovská řady nových znaků, ukazujících na zřejmý pokles blahobytu českých Germánů a silné zbarbarštění jejich vkusu. Nastává mladší, třebická (nebo třebicko-piněvská) fase dobřichovské kultury. Styky s příbuznými Germány v Podunají ovšem i tehdy potrvaly dále, jak je viděti m. j. na společných rysech, jež spojují keramiku markomanské i kvádské oblasti podunajské s keramikou oblasti dobřichovské. Česká oblast dobřichovská spojovala obě území podunajská s ostatním Polabím, oblast moravská zprostředkovala jejich styk s Poodřím a severovýchodní Germanií.

3. Kvádové.

Při určování sídel kvádských vycházel Zeuss z Tacitovy zprávy, že Kvádové jsou (východně) vedle Markomanů. Jinak se ovšem o text Tacitův, umisťující oba kmeny stejně jako Hermundury a Varisty k Dunaji², nestaral, nýbrž vzal za základ pro určení jejich sídel dnešní Čechy jako domnělou zemi markomanskou, a umístil proto

¹ Ke jménu válek v. Franke, Pauly-Wissowa RE. XIV. 1619, Šimek, Č. a M. 148 pozn. 1.

² Tacitus, G. 41 a d.

Kvádý na Moravu¹. Zeuss pro tuto lokalisaci hledal opět oporu u Ptolemaia, a to tak, že vyložil jeho Orkynský les jako »věvec lesů, obklopující Čechy, zemi Markomanů«², a pomocí nesprávného výkladu předložky *ἔπο* ve směru východním dospěl k výsledku, že kvádské území »pod« Orkynským lesem³ je východně od Českomoravské vysočiny, t. j. na Moravě⁴.

To je základ učení o sídlech Kvádů na Moravě, které, ač naprosto nesprávné, se podnes houževnatě drží.

Zeuss pomocí ztotožnění Ptolemaiova lesa Luny⁵ asi s našimi Malými Karpatami (»der letzte, bis an die Donau [bei Pressburg] ziehende Waldücken des Karpats«⁶) a opět chybným výkladem předložky »pod« směrem východním rozšířil sídla Kvádů z Moravy až po Dunaj a východně od nich a od Malých Karpat, tedy na Slovensko, umístil Baimy, které ztotožnil se Svěby říše Vanniovy, příšle z Čech⁷. Tak vznikla theorie o třetí říši svěbské v našich končinách.

Müllenhoff se odchýlil velmi podstatně od výkladu Zeussova tím, že les Lunu vyložil jako *Mánhart* a ztotožnil jej s vrchovinou Manhartskou v dolních Rakousích⁸. Tím dostal sice lepší oporu pro lokalisaci Kvádů na Moravu⁹, ale zároveň ztratil úplně spojení s Ptolemaiovými Baimy. Přesto však přejal také druhou theorii Zeussovu, že Baimové jsou Vanniovi Svěbi, a přejal i Zeussovu lokalisaci na Slovensko (až asi po Váh)¹⁰, třebaže už mu pro to chyběl předpoklad — svědectví Ptolemaiovo, na němž, třeba nesprávně, stavěl Zeuss.

Obě Zeusovy theorie se po této Müllenhoffově sankci staly

¹ Zeuss, D. N. 118.

² Tamže 118, srov. též str. 6, 116.

³ Ptolemaios, *Hyfég.* II. 11. 11, srov. výše str. 11.

⁴ Zeuss, D. N. 118.

⁵ Ptolemaios, *Hyfég.* II. 11. 11.

⁶ Zeuss, D. N. 4, 118.

⁷ Tamže 118 a d. Byli by tedy podle analogického a dnes ještě většinou uznávaného výkladu Zeussova o Bavořích Ptolemaiovi Baimové vlastně první *Baioarii*, *Baiwari* = Männer aus Böhmen! Srov. Schwarz, Ortsnamen 43.

⁸ Müllenhoff, *DA* IV². 482, 487.

⁹ Tamže 452, 458, 482.

¹⁰ Tamže 119, 452, 483.

novým dogmatem. Bylo sice poznáno, že by v argumentaci bylo třeba leccos opravit, došlo k rozmanitým jiným výkladům Ptolemaiova Orkynského lesa a jmenovitě Luny, bylo tím všelijak otřásáno samými základy obou teorií, ale ty se zatím tak pevně vžily, že se drží podnes. Jejich hlavním obhájcem, který se zároveň snaží zlepšiti a pokud možná rozšířiti jejich argumentaci, je v poslední době Schwarz¹. Aby opět získal spojení mezi Ptolemaiovými Kvády, lesem Lunou a Baimy, navrhuje Schwarz Müllenhoffovu identifikaci Luny s Manhartem a vrací se k Zeussovu ztotožnění s Malými Karpátami² (čímž se ovšem vrací také k Zeussově chybě, že nemá Baimy jižně od Luny, jak žádá text Ptolemaiův, nýbrž východně) a snaží se určitěji než Zeuss i Müllenhoff stanoviti východní pomezí domnělé třetí svěbské říše v našich končinách³. Na oporu theorie, že Kvádové byli na Moravě, užívá i archeologických vývodů Scharnilových a Dobiášova výkladu o významu Mušova⁴.

Abychom získali správnou základnu pro posuzování těchto otázek, je především zase potřebí, abychom zjistili, co o nich vědí historické zprávy.

Nejstarší dílo, které obsahuje, jak se zdá, zmínku o Kvádech a jejich sídlech, jsou Strabonova Geografika. Zmínka je arci obsažena ve vložce nejistého stáří i původu, kterou proto Meineke správně vyloučil z textu jako marginální poznámku⁵, a jméno kmene podává v pokaženém tvaru τῶν Κολδοῦων⁶, který se od dob Zeussových pokládá za koruptélu z τῶν Κοαδοῦων⁷. Záměna písmena A s A byla ve tvaru ΚΟΑΔΟΥΩΝ snadná, je proto Zeussův

¹ Schwarz, MÖIG XLIII. 206 a d., Sudeta VII. 145 a d., Ortsnamen 26 a d., 42 a d.

² Schwarz, Sudeta VII. 151.

³ Tamže 146 a d.

⁴ Ortsnamen 27.

⁵ Strabon VII. 1. 3, ed. Meineke (Teubner) II str. 399; do závorek v textu vkládá Müllenhoff, GA. 65 a d.

⁶ ἐνταῦθα δ'ἔστιν ὁ Ἐρκύνιος ὄρυμδος καὶ τὰ τῶν Σοῦβων ἔθνη, τὰ μὲν οἰκοῦντα ἐντὸς τοῦ ὄρυμδος, [καθ' ἅπερ τὰ τῶν Κολδοῦων,] ἐν οἷς ἔστι καὶ τὸ Βουίαιμον κτλ. Müllenhoff, GA. 65 a d.

⁷ Zeuss, D. N. 118; emendaci Zeussovu přijal do textu své edice Kramer (není to tedy korektura Kramerova, jak cit. Müllenhoff, GA. 66 pozn. k ř. 22).

výklad nepochybně správný. Pro bližší lokalisaci Kvádů, i když nehledíme k nejisté ceně vložky, nemá tento doklad významu, protože vsunuje Kvády do velmi širokého rámce svěbských kmenů v Hercynském lese, jehož hranice jsou u Strabona stejně široké jako u Caesara¹.

Mnohem určitěji umisťují Kvády zprávy Tacitovy a záznam Ptolemaiův a Markův. Všichni tito autoři je lokalisují jasně a určitě na Slovensko, t. j. tam, kde je známe po celou dobu jejich pobytu v našich končinách. Tacitus je jmenuje jako poslední ze čtyř germánských (svěbských) kmenů při Dunaji (G. 42): *Iuxta Hermanduros Naristi ac deinde Marcomani et Quadi agunt... eaque Germaniae velut frons est, quatenus Danuvio peragitur*. Tato lokalisace je zcela jasná a určitá. Pojednal jsem již o ní podrobněji v odstavcích o Hermundurech a Markomanech², není proto potřeba znovu se jí zde zabývat.

Z prvé polovice druhého století máme záznam Ptolemaiův (II. 11. 11): *ἐπὶ δὲ τὸν Ὀρκύνιον δρυμὸν Κουάδοι*. Také o tomto svědectví jsem již pojednal³ a ukázal, že Ptolemaiovu místu bylo pro nesprávné dělení věty špatně rozuměno, což bylo zdrojem četných mylných výkladů a jmenovitě také nesprávné lokalisace Kvádů. Ukázal jsem také, že věta dává dobrý smysl, jestliže provedeme malou opravu interpunkce, čímž se nám řada ethnických a topografických údajů, jež mají býti umístěny mezi Ptolemaiovým Orkynským lesem a Dunajem, rozloží na dva sloupce, z nichž východnější obsahuje jména *Κουάδοι* a *σιδηρωροχηία*, západnější *Λοῦνα ἕλλη* a *Βαῖμοι*. Kvády a doly na železo třeba pak umístiti na Slovensko⁴. Kvádové se tím stávají analogicky jako u Tacita posledním, nejvýchodnějším germánským kmenem v Podunají. Jejich východní hranice jsou zároveň hranicemi Germanie, jež jdou podle dat Ptolemaiových⁵ od dunajského ohbu u Verovců (u Vácova) přímo směrem severním do hor Sarmatských. Podle toho lze vý-

¹ Srov. výše str. 8.

² Str. 75, 77 a d., 98.

³ Str. 11 a d., Sborník spol. zeměp. XXXVII. 14 a d.

⁴ Srov. výše str. 12, 56 a d., Sborník spol. zeměp. XXXVII. 20.

⁵ Ptolemaios, *Hyfég.* II. 11. 4.

chodní hranice kvádkých sídel umístiti asi do Novohradských vrchů a Slovenského Krušnohoří¹.

S tím dokonale souhlasí i svědectví nad jiné důležité, totiž záznam, jímž datoval Marcus Aurelius ukončení první knihy svých filosofických úvah *Εἰς ἑαυτὸν* v zemi Kvádů na řece Hronu: *ἐν Κουάδοις πρὸς τῇ Γρανούῳ*². Z tohoto záznamu je zřejmé, že poříčí dolního a (nanejmeně také) středního Hronu bylo kvádké a že tedy údaj Ptolemaiův o hranicích severně od dunajského ohbu u Verovců je hodnověrný.

Historické svědectví Tacitovo, Ptolemaiovo a Markovo tedy dokládá sídla Kvádů na Slovensku. Ptolemaiův a Markův zápis zároveň určuje jejich východní hranice. Jejich západním pomezím byl patrně dolní tok řeky Moravy, který je dělil od sídel markomanských. To lze souditi jak z údaje Tacitova, který označuje Moravu jako pohraniční řeku území, do něhož byly z Norika přes Dunaj přepraveny markomanské čtyři obou vypuzených králů Marobuda a Katvaldy³, tak také z údaje Tacitova, že Kvádové jsou východními sousedy Markomanů, a ze zprávy Velleiovy, že území markomanské má s pravé strany Pannonii⁴. Patřila tedy k území kvádkému také ještě východní část Moravského pole mezi řekou Moravou a Malými Karpatami. Toto území souvisí útvarem terénu s úvalem Dolnomoravským. Patřil-li také ještě tento úval k území kvádkému, nelze z historických pramenů vyčísti. Útvar terénu by to připouštěl. Za Ždánskými vrchy a Chřiby seděli již pravděpodobně Kotini⁵. Mohla tedy sídla Kvádů zasahovati do území dnešní Moravy asi stejně daleko směrem severním jako za Dyjí sídla Markomanů (pod Mušovem) nebo ještě o něco dále. Tím bychom dostali analogický (do jisté míry) rozsah sídlišť jako u dnešních moravských Slováků.

Poznáním, že řeka Morava dělila sídla Markomanů a Kvádů, dostává se nám dalšího důležitého vysvětlení pro velký význam

¹ Šimek, VG. I. 141.

² Marcus Antoninus, *Εἰς ἑαυτὸν* I. 17.

³ Tacitus, *Ann.* II. 63; více o tom v. níže.

⁴ *Srov.* výše str. 9 a d., 94.

⁵ *Srov.* str. 54, Sborník spol. zeměp. XXXVII. 19.

Carnunta ¹, který měl tento tábor v dějinách zápasu Říma s oběma kmeny. Bylo z něho nejenom v nejkratší době možno dopravit vojsko do ústí Moravy a odtud do území každého z obou kmenů, nýbrž bylo také z něho možno ovládati celé rozhraní obou kmenů tím, že mohlo podle potřeby vyslati vojenské lodice proti toku Moravy a Dyje až k Mušovu (a po případě i ještě dále do vnitrozemí proti toku Moravy, Svatky, Jihlavy a Dyje).

Otázku, kdy Kvádové zaujali svá sídla na Slovensku, můžeme zodpovědět jenom přibližně, neboť o tom nemáme ani jediné historické zprávy. Nemáme také ani jediné zprávy o jejich dřívějších osudech vůbec. Jejich blízké příbuzenství s Markomany a poloha jejich sídel v Podunají východně od Markomanů připouštějí závěr, že Kvádové přišli buď spolu s Markomany nebo nedlouho před nimi ² odněkud z končin západní Germanie. Je-li správná domněnka ³, že jsou totožní se Svěby Ariovistovými ⁴ a později se Svěby, jež porazil Drusus spolu s Cherusky a Sugambry ⁵, nelze bezpečně posoudit ⁶.

Proti časnější lokalisaci Kvádů na Slovensko bývá uváděna zpráva Tacitova o usídlení markomanských tlup, jež provázely Marobuda a Katvaldu na jejich útěku do Norika, mezi řekami Moravou a Cusem ⁷, a dále zápis Pliniův o rozhraní Jazygů a Svěbů království Vanniova ⁸. Obojí se pokládá od dob Zeussových ⁹ za důkaz, že byla na našem území ještě třetí svěbská říše, Vanniova, a že byla na Slovensku, takže tam pro Kvády nebylo místa. Fakt, že se později na Slovensku shledáváme jen a jen s Kvády, se vysvětluje částečným přechodem Kvádů z Moravy na Slovensko, při čemž ovšem Kvádové svou državu na Moravě podrželi v neztenčeném rozsahu i nadále až do konce svého historického života

¹ Srov. str. 101.

² Srov. Šimek, Č. a M. 161 (tam v. i starší lit.).

³ Much, Hoops RL. III. 431, L. Schmidt, GdSt. II. 141 a d., 158, Schwarz, Ortsnamen 42, a j.

⁴ Caesar, BG. I. 51.

⁵ Florus, Epit. II. 30 (IV. 12. 24 a d.).

⁶ O theorii Schmidtové srov. Šimek, Č. a M. 160.

⁷ Tacitus, Ann. II. 63.

⁸ Plinius, NH. IV. 80 a d.

⁹ Zeuss, D. N. 118 a d.

v našich končinách¹. Ale obsah obou zpráv této umělé konstrukce ani nevyžaduje, ani neopravňuje.

Tacitus zakončuje zprávu o útěku obou vypuzených markomanských králů na římskou půdu (Ann. II. 63) větou: barbari utrumque comitati, ne quietas provincias immixti turbarent, Danuvium ultra inter flumina Marum et Cusum locantur, dato rege Vannio gentis Quadorum. Tato prostá věta se zcela průhledným smyslem, že markomanské tlupy, ohrožující svou neukázněností klid na římské půdě, byly dopraveny tam, odkud přišly, t. j. zpět na markomanské území za Dunajem², nebyla jasná Zeusovi jednak proto, že hledal vlastní markomanská sídla až v Čechách, jednak z toho důvodu, že do severního rakouského Podunají umisťoval Ptolemaiovy východní Kamy (*Ἀδραβαυκάμυτοι*), Sudeny a Kvády³, takže mu tam pro ně nevybývalo místa. Na Slovensku však měl umístěny Ptolemaiovy Baimy, které si vyložil jako někdejší obyvatelé Čech, ztotožnil tedy tyto Baimy s Markomany, kteří provázeli oba vypuzené krále, a tak mu vyplynula jejich lokalisace na Slovensko a zároveň i theorie o vzniku třetí svébské říše Vanniovy sama sebou⁴. Obojí bylo mechanicky přejímáno i od těch, kdož umisťovali Kvády jenom na (dnešní) Moravu a nevěřili v tak pozdní existenci domnělých keltských Sudenů a Kampů v Rakousích, takže by jim bylo vybývalo dosti místa pro obě markomanské tlupy v rakouském Podunají. Otázka se už pak točila jenom kolem umístění Tacitova Cusu jako hranice Vanniovy říše, jímž se Zeus podrobněji nezabýval⁵. Cusus byl ztotožňován se všemi většími řekami slovenskými od Váhu po Ipel. Zároveň bylo také uvažováno o významu Pliniova zápisu (NH. IV. 81): a Maro sive Duria est, a Suebis regnoque Vanniano dirimens eos [Jazyges Sarmatas]. Jedni soudili, že záznam Durie ukazuje na posun hranic Vanniovy říše směrem východním, a hledali proto Durii východněji než Cusus⁶,

¹ Srov. naposledy Schwarz, Sudeta III. 1 a d., 5, 8, VII. 145 a d., 154, Ortsnamen 26, 42.

² Šimek, Č. a M. 135 a d.

³ Zeuss, D. N. 118, 122.

⁴ Tamže 118 a d., Müllenhoff, DA. II². 328, IV². 463.

⁵ Zeuss, D. N. 119.

⁶ Kossinna, Anz. f. d. Alt. XVI (1890), 55: Cusus = Váh, Duria = Ipel,

druzí obě řeky ztotožňovali¹. Toto ztotožnění se již před lety snažil filologicky zdůvodnit a zároveň s Váhem spojití Králíček², v poslední době tak činí znovu Gierach³ a jmenovitě Schwarz, který ze široka rozbírá otázku identifikace Cusu, zamítá Mommsenův výklad, že Cusus je hornorakouský Gusen⁴, a dokazuje, že lat. *Cusus* vzniklo z illyr. **Qũsus* nebo **Cũsontius* a má též význam jako germ. *Waag* = *Woge*⁵ a že kelt. nebo předkelt. *Duria* může mít rovněž též význam, z čehož soudí, že Cusus i Duria jsou totožné s Váhem⁶. Schwarz z toho uzavírá, že říši Vanniovu třeba s naprostou jistotou hledati mezi řekou Moravou a Váhem⁷, a vidí pro to doklad i v Tacitově zprávě, že za Vanniova boje proti vzbouřencům, spojeným s Hermundury a Lugii, dostal místodržitel Pannonie rozkaz, aby byl na břehu Dunaje připraven s římským vojskem k ochraně poražených a k obraně půdy římské proti vpádu vítězů⁸. Tohoto argumentu užil již ostatně také Müllenhoff a po něm Pniower, rovněž proti Mommsenově identifikaci Cusu s Gusenem⁹.

K těmto teoriím bych měl několik poznámek.

Především bych chtěl zdůrazniti, že území, na němž byly kolem r. 21 po Kr. usazeny čtyř obou vypuzených markomanských králů, naprosto nemusí býti rozsahem totéž jako království Vanniovo z doby kolem r. 50 po Kr. Ohraničuje-li Plinius toto království na východě Durií proti Jazygům, je zřejmo, že tu jde o východní hra-

Kauffmann, DA. I. 334 a d.: Cusus = Váh, Duria = Hron nebo Ipel, a j.; Müllenhoff, DA. II². 322 a d., 327 a d., IV². 119 soudil naopak, že Duria je Váh, Cusus Ipel.

¹ Szaraniewicz, Blicke in die Gesch. d. Karpaten-Völker im Altert. u. im Mittelalter (Lvov 1871), 47: Cusus = Duria = Hron, L. Schmidt, GdSt. II. 172, 632: Cusus = Duria = Ipel.

² Králíček, Donauvölker 17.

³ Gierach, König Vannius, Karpathen-Land I (Liberec 1928), 17.

⁴ Schwarz, Sudeta VII. 146 a d.

⁵ Tamže 147 a d., Ortsnamen 14.

⁶ Schwarz, Sudeta VII. 150, Ortsnamen 21 a d. ZfONF VII. 200 a d.

⁷ Sudeta VII. 150, 152.

⁸ Tacitus, Ann. XII. 29: scripsitque [Claudius] Palpello Histro, 'qui Pannoniam praesidebat, legionem ipsaque e provincia lecta auxilia pro ripa componere, subsidio victis et terrorem adversus victores, ne fortuna elati nostram quoque pacem turbarent.

⁹ Müllenhoff, DA. II². 323, Pniower tamže 336 a d.

nice téhož území, do něhož mladší vrstevník Pliniův Tacitus umísťuje Kvády (G. 42). Toto území bylo proti Pannonii. Na něm bylo opevněné sídlo, v němž byl Vannius obléhán. Proto si lehko vysvětlíme, že rozkaz k ozbrojené neutralitě dostal místodržitel pannonský Palpellius Hister, i že vypuzený král Vannius byl se svým průvodem usazen v Pannonii¹. Zcela jinak je tomu s územím, do něhož byly přesazeny markomanské čety. Víme-li ze zpráv Velleiových i Tacitových, že dnešní rakouské Podunají bylo markomanské, není zajisté nic přirozenějšího než domýšleti se, že byli Markomani z Norika, kde se patrně zdržovali, dopraveni na severní břeh Dunaje, zpět ke svým krajanům. Jde nyní o to, jak máme vyložití *dato rege Vannio gentis Quadorum*². Výrok není dosti jasný. Obyčejně se překládá asi v tom smyslu, že oběma markomanským tlupám byl dán za krále Vannius, pocházející z kmene Kvádů. Je však možný také jiný, a vzhledem k tomu, co bylo nahoře pověděno, pravděpodobnější překlad: »když jim byl dán za krále Vannius, král kmene Kvádů«. Podobně toto místo vykládal, pokud vím, již Vocel, později V. Novotný a j.³ V tom smyslu je třeba rozuměti také Tacitově větě (Ann. XII. 29): Vannius Suebis a Druso Caesare inpositus pellitur regno. Svěby jsou tu míněni oba kmenové, Kvádové i Markomani⁴. Tím, že Drusus jako zástupce Tiberiův jmenoval Vannia králem obou kmenů, je dán ovšem především důkaz, že Řím pokládal Vannia za svého spolehlivého a poslušného stoupence, ale zároveň tím mohlo býti také pokračováno v tradici, založené Marobudem. Těžiště říše Vanniovy nebylo již ovšem na území markomanském, nýbrž na Slovensku⁵, na území kvádském.

¹ Tacitus, Ann. XII. 30: ad classem in Danuvio opperientem perfugit; secuti mox clientes et acceptis agris in Pannonia locati sunt.

² Srov. výše str. 122.

³ Vocel, Pravěk 168, V. Novotný, ČD. I. 1. 84, 86, v poslední době Franke, Pauly-Wissowa RE. XIV. 1617.

⁴ Srov. V. Novotný, ČD. I. 1. 85; také Mommsen, RG. V. 196 pozn., viděl v regnum Vannianum území markomanské i kvádské (nikoli jen v Dolních Rakousích, jak praví Schwarz, Sudeta VII. 146).

⁵ To dobře vystihl Dobiáš, Archeologické nálezy jako prameny pro dějiny styků Říma s územím dnešního Slovenska, Obzor praeh. I (1922), 66; Dobiáš se tu zcela neprávem dovolává Schwarz, Sudeta VII. 151 pozn. 34, neboť Dobiáš klade na Slovensko jenom jádro Vanniovy říše, kdežto Schwarz tam hledá tuto říši celou.

Z toho, co zde bylo pověděno, vyplývá, že Cusus pravděpodobně nebyl totéž co Duria, a že zároveň také žádná z těchto řek nemusila být totožná s Váhem, třebaže snad základní význam všech tří názvů je podobný¹. A zároveň z toho vyplývá, že Cusus má spíše označovati západní ohraničení oblasti, na níž byla rozšířena pravomoc Vanniova, omezená do té doby — snad po dobu Katvaldovy vlády nad Markomany — jen na území kvádské, ohraničené na západě řekou Moravou. Řčení Tacitovo (Ann. II. 63) *Danuvium ultra inter flumina Marum et Cusum locantur* ukazuje tedy pravděpodobně na západ řeky Moravy, kdežto Pliniovo (NH. IV. 81) *a Maro, sive Duria est a Suebis regnoque Vanniano dirimens eos [Jazyges Sarmatas]* ukazuje do území východně od řeky Moravy, označujíc východní pomezí svébské říše Vanniovy vůbec.

Bližší lokalisace Durie a Cusu není ovšem dnes dobře možná pro nedostatek jiných soudobých zpráv historických. Nevíme, kde bylo za vlády Vanniovy rozhraní Kvádů a Jazygů. Trvalý přátelský poměr mezi oběma, rasou i řečí zcela rozdílnými kmeny² připouští ovšem úsudek, že mezi nimi nebylo větších územních sporů a že tedy snad i jejich společné hranice byly již od počátku tytéž jako za doby, z níž pochází zpráva Ptolemaiova o východních hranicích Germanie, i za doby válek s Markem Aureliem³ a později. Ale zcela bezpečné rozhodnutí tu přece jen pro nedostatek historických zpráv není možné. K Turci, který na podporu své identifikace s Váhem jmenoval už Králíček⁴, třeba ovšem připomenouti, že máme na Slovensku ještě druhý Turec, přítok Slané, prýšticí

¹ Srov. Šimek, ČMM LVII (1933), 369 a d. Všichni primitivní národové označovali prudce tekoucí vody vlastním přílehlavým názvem (srov. naše bystřina, bystřice a pod.). Nemůže proto udiviti, jestliže se s podobnými názvy setkáváme i v končinách, jež nás tu zaměstnávají, a není proto také nutné pokládati je za vzájemný překlad a vztahovati je všechny na jednu řeku, jak chce Schwarz u Cusu, Durie a Váhu. Myšlenku, že by *Waag* bylo překladem z *Duria* výslovně zamítal Müllenhoff, DA. IV². 323 pozn., ač jinak také Durii s Váhem ztotožňoval.

² Již za Vannia nám spojenecký poměr obou kmenů dokládá Tacitus, Ann. XII. 29: *eques e Sarmatis Jazygibus erat; pomoc Jazygů (ať již tu šlo o pomoc ad hoc, či o jezdecké vojsko v stálém žoldu Vanniové) byla ovšem pro Vannia osudná, srov. tamže 30.*

³ Srov. str. 120.

⁴ Králíček, *Donauvölker* 17.

v oblasti Slovenského Krušnohoří mezi Rimavou a Muráni, tedy právě v končinách, kde snad mohlo býti rozhraní Kvádů a Jazygů v době Ptolemaiově a později. Jméno říčky může býti při nejmenším dokladem, že tu jde o slovní kmen, který se v názvech řek častěji vyskytuje a může tedy pocházeti od starého nějakého obecného označení prudce tekoucích bystřin¹. Pokud se týká Mommsonovy, vlastně již Vocelovy a Šemberovy identifikace Cusu s hornorakouským Gusenem², tekoucím z končin jižně od průsmyku Vyšebrodského a ústícím do Dunaje nad Enží, může snad míti pravdu Schwarz, že rovnice Cusus = Gusen se stanoviska jazykozpytného není možná³. Ale Schwarz zapomněl ve své argumentaci uvážit i to, že tvar *Cusum*, doložený jediným místem u Tacita, může býti také zkomoleninou a že nikde nemáme důkazu, že tento tvar nevznikl vlivem předcházejícího *accus. masc. Marum* z tvaru *Cusunam* nebo pod. A dále třeba tu uvést také, že historický význam krajiny, jíž protéká Gusen, je pro římskou dobu doložen už tím, že na protější straně zbudovali Římané po markomanských válkách tábor Lauriacum a před ním již na pravém břehu Enže (a Dunaje) tábor u Albingu. Ty nebyly dojista zbudovány proti pralesu (který v těch končinách až do doby karolinské předpokládá Schwarz⁴), ani proti končině neosídlené a tedy politicky málo významné. Je proto zcela dobře možné, že bylo jméno říčky známo Římanům již také dříve, a že ho mohlo býti v pramenu, z něhož čerpal Tacitus, užito k označení západních hranic území, do něhož byly markomanské tlupy z Norika přeloženy.

Baimové Ptolemaiovi, jichž užil Zeuss a po něm Müllenhoff jako dokladu pro lokalisaci Vanniovy říše na Slovensko, patří na druhou (západní) stranu řeky Moravy, asi na dnešní rakouské Moravské pole. Jejich jméno je obměnou řeckého názvu pro Boiohaemum a jeho lokalisace k Dunaji je důkazem, že podle představy antického světa, kterou Ptolemaios reprodukoval, byl jižní hranicí Boiohaema Dunaj. Pro řešení otázky původu obyvatel-

¹ Srov., co k etymologii Durie vykládá Schwarz, *Sudeta* VII. 150.

² Vocel, *Pravěk* (I. část, vyšla r. 1866), 168, Šembera, *Záp. Slované* 118, Mommsen, *RG. V.* 196 pozn.; jinou lit. v. Šimek, *Č. a M.* 136 pozn. 5.

³ Schwarz, *Sudeta* VII. 146, *Ortsnamen* 14.

⁴ Schwarz, *Sudeta* VII. 146; srov. k tomu výše str. 97.

stva nemá toho významu, jaký mu přikládal Zeuss a v poslední době na př. Schwarz¹. V krajině, do níž Ptolemaios Baimy umísťuje, seděli ovšem Markomani a podle údaje Tacitova (Ann. II. 63) mohla snad do ní býti umístěna také část tlup obou vypuzených markomanských králů (ale nutný tento závěr není, neboť údaj *inter Marum et Cusum* může býti také jen širokým ohraničením území, v jehož některé části nebo částech mohli býti průvodci obou králů usazeni).

Tacitův záznam o sídle Vanniově a o jeho posledním zápase a útěku na římskou půdu vybízí svými poměrně velkými podrobnostmi také k úvaze, nebylo-li by možno identifikovati místo nebo alespoň krajinu, v níž došlo k událostem, o nichž Tacitus vypravuje (Ann. XII. 29 a d.). O Vanniovi víme, že byl prvním králem Kvádů (a Markomanů), dosazeným z moci Říma². Z toho, co víme o Tiberiově způsobu odklízeti nepohodlné germánské náčelníky³, můžeme právem usuzovati, že Vannius, mohl-li se tak dlouho udržeti, byl absolutně věrným a spolehlivým vasalem Říma. Že nebyl u svých poddaných v pozdějších letech oblíben pro svoji zpupnost a vymáhání daní, dosvědčují slova Tacitova⁴ více než dostatečně. Můžeme se tedy právem domnívati, že již i o něm platilo Tacitovo *sed vis et potentia regibus ex auctoritate Romana* (G. 42). Za toho stavu věci bylo dojistá jeho vlastním zájmem, aby měl své sídlo co možná blízko u Dunaje, kde mohl doufati v účinnou pomoc Římanů, kdyby toho nastala potřeba. Tacitovo líčení příprav k defenzivní válce, k níž se Vannius odhodlal, když Claudius odmítl vyhověti jeho opětovné žádosti o vojenskou pomoc⁵, zejména Tacitova slova o hradištích, v nichž se chtěl Vannius brániti (*eoque castellis sese defensare bellumque ducere*

¹ To již zdůraznil L. Schmidt, GdSt. II. 172, 175.

² Tacitus, Ann. XII. 29: Vannius Suebis a Druso Caesare inpositus pellitur regno.

³ Srov. tamže II. 62: *haud leve decus Drusus quaesivit inliciens Germanos ad discordias utque fracto iam Maroboduo usque in exitium insisteretur...*

⁴ Tamže XII. 29: *prima imperii aetate carus acceptusque popularibus mox diuturnitate in superbiam mutans... domesticis discordiis circumventus... fama ditis regni, quod Vannius... praedationibus et vectigalibus auxerat.*

⁵ Tamže: *nec Claudius, quamquam saepe oratus, arma certantibus barbaris interposuit, tutum Vannio perfugium promittens, si pelleretur.*

statuerat), a o tom, jak neukáznění Jazygové, roztoulaní po sousedních rovinách (proximos per campos vagi), byli napadeni nepřáteli, a jak Vannius, sestoupiv s hradišť (degressus castris) přispěchal jim na pomoc¹, jsou zároveň důkazem, že Vanniovo sídlo bylo v krajině hornaté a tak dobře chráněné, že se v něm mohl klidně nechatí obléhati. Takové místo je v celém slovenském Podunají jediné. Je to děvínské území, poslední výběžek Malých Karpat při ústí Moravy do Dunaje. Bylo skvělou přírodní pevností, hájenou se dvou stran řekami Moravou a Dunajem, provázenými se strany západní (Morava) a jižní (Dunaj) rozsáhlými močály a s třetí strany horským hřbetem, spojujícím toky obou řek, který byl pokryt pralesem a spadal příkrými boky k pláním Moravského pole². To bylo opravdu místo, kde se Vannius mohl klidně nechatí obléhat, neboť obležení tu nemohlo býti úplné (s jihu a ze západu bylo nemožné), potřebné zásoby mohly býti stále dováženy po Dunaji, a kdyby toho nastala potřeba, mohl se Vannius i s průvodem uchýliti přes Dunaj na pannonský břeh a pod ochranu Římanů (jak se také po bitvě stalo³). Ve prospěch této lokalisace svědčí i zvláštní přímo shoda popisu Tacitova a pozdějšího popisu Rastislavovy »ineffabilis munitio« v annálech fuldských k r. 869: Tacitus mluví na dvou místech (v. výše) o »kastelech« v množném čísle, a také letopisec fuldský vypravuje o »moenia regionis illius«, rovněž v množném čísle⁴. Na děvínském území jsou dvě hradiště, jichž mohlo býti podle dosud zjištěných pozdnělatenských nálezů nejmladšího rázu užíváno v dobách kolem počátku našeho letopočtu. Je to vlastní Děvín⁵ a hradiště I nad Moravou⁶, jež uzavíralo vstup

¹ Tamže 29, 30.

² Srov. popis terénu Šimek, Děvín 4 a d., 11.

³ Tacitus, v. výše 30: ad classem in Danuvio opperientem perfugit; secuti mox clientes et acceptis agris in Pannonia locati sunt.

⁴ Ann. Fuldenses k r. 869: [Karolus] dum cum exercitu sibi commisso in illam ineffabilem munitionem et omnibus antiquissimis dissimilem venisset, ... omnia moenia regionis illius cremavit incendio.

⁵ Šimek, Děvín 29 a d., srov. tamže obr. 11, obr. 14 č. 3, 7, 8 (ornamentovanou keramiku barbarskou ze starší fáse římské v. obr. 16 na str. 33), Eisner, Slovensko 178 a d., 184 (tam viz i cit. tab.).

⁶ Šimek, Děvín 21.

do děvinského území od severu s Moravského pole¹. Je tedy možné, že se na tato hradiště (kromě nichž ovšem mohla být i v pohorí i další dřevěná opevnění a záseky) vztahují obě Tacitovy zprávy o kastelech Vanniových².

S pobytem Kvádů na Slovensku za doby Marobudovy a v prvních letech vlády Vanniovy by se nesnášel Brandisův výklad, že tam až do vpádu Jazygů (někdy v druhé čtvrti I. století po Kr.) seděli Dákové³. Brandis tak soudil jednak podle zprávy Pliniovy o sídlech Jazygů a Dáků⁴, jednak podle zprávy Strabonovy o sídlech Getů⁵. Ale zpráva Pliniova je zřejmě porušena, takže je těžko říci, jaký byl její původní smysl. Nejsrozumitelnější jsou v ní slova o rozhraní říše Vanniovy a Jazygů, a i ta ukazují zřejmě, v jakých nejistotách zde Plinius tonul⁶. Pro otázku dáckých sídel sotva lze, myslím, z jeho zprávy něco bezpečného vyvoditi. Zdánlivě jasnější je Strabonův zápis o sídlech Dáků (Getů) v sousedství jižní části Germanie, jehož začátek podává popis země dácké, který se na prvý pohled hodí na západní Slovensko. Ale je tu konec věty *εἶτα πλατύνεται πρὸς τὰς ἄρκτους μέχρι Τυρρεγετῶν*, který ukazuje, že jižnější území, o němž se mluvilo v první části věty, nemůže být Slovensko severně od horního (resp. středního) Du-

¹ Srov. tamže 20 a d., Č. a M. 86.

² O analogické úloze Děvína a děvinského území za Sama v. Šimek, ČDV XII (1925), 7 pozn.: 20, za Rastislava a Svatopluka J. Zavasil, Velehrady Děvín a Nitra (Kroměříž 1912), 27 a d., I. L. Červinka, Slované na Moravě 98 a d., Šimek, Děvín 1 a d., 33 a d., 42 a d.

³ Brandis, Pauly-Wissowa RE. IV (1901), 1952, Dobiáš, ČČM XCVI. 216 a d., Vlastivěda IV. 10.

⁴ Plinius, NH. IV. 80 a d.: Superiora autem inter Danuvium et Hercynium saltum usque ad Pannonica hiberna Carnunti Germanorumque ibi confinium campos et plana Jazyges Sarmatae, montes vero et saltus pulsi ab his Daci ad Pathissum amnem (81:) a Maro, sive Duria est, a Suebis regnoque Vanniano dirimens eos (konec od sl. *amnem* cit. podle Brandise, v. výše sl. 1952, srov. k tomu Dobiáš, ČČM XCVI. 216 a d.).

⁵ Strabon VII. 3. 1: Τὸ δὲ νότιον μέρος τῆς Γερμανίας τὸ πέραν τοῦ Ἄλβιος τὸ μὲν συνεχὲς ἀκμὴν ὑπὸ τῶν Σοθήβων κατέχεται· εἶτ' εὐθὺς ἡ τῶν Γετῶν συνάπτει γῆ, κατ' ἀρχὰς μὲν στενὴ, παρατεταμένη πρὸ Ἰστρω κατὰ τὸ νότιον μέρος, κατὰ δὲ τοῦναντίον τῆ παρωρεία τοῦ Ἐρκυλίου ὄρουμοῦ, μέρος τι τῶν ὄρων καὶ αὐτὴ κατέχουσα, εἶτα πλατύνεται πρὸς τὰς ἄρκτους μέχρι Τυρρεγετῶν.

⁶ Nejlepší výklad zprávy podal, myslím, již Müllenhoff, DA. II². 322.

naje, nýbrž že tu jde o vlastní území Dáků severně od dolního Dunaje, odkud Strabon postupuje směrem severním až k území na horním Dněstru¹. Strabonovo široké označení jižní části Germanie, jež *ὑπὸ τῶν Σοήθων κατέχεται*, může se tedy zcela dobře vztahovati také na kvádské území na Slovensku². Že Kvádové záhy po svém příchodu na Slovensko (který byl spojen s podmaněním a ovšem i částečným vyhlazením zbytků staršího keltského a snad i illyrského obyvatelstva) sousedili v Slovenském Krušnohoří a sousedních pohořích s územím dáckým, je apriorně pravděpodobné a nalézá potvrzení také popisem Strabonovým³. Tomuto sousedění byl rázem učiněn konec vpádem Jazygů, kteří se jako klín vsunuli mezi oba národy, zatlačivše Dáky podle svědectví Pliniova k Tise a jistě i za Tisu. Dákové, v nížinách východního Potisí málo chránění před vpády jízdných hord sarmatských, soustředili se — jak ukazují také slova Pliniova — v končinách hornatějších, jmenovitě v oblasti sedmihradské.

Že s Kvády sotva měli Jazygové po svém příchodu větších bojů, lze souditi podle pozdějších jejich vzájemných trvale přátelských styků. A že Kvádové sotva dobyli svého slovenského území na Jazygech, jak se někdy myslí⁴, lze usuzovati zejména podle rozdílného způsobu boje obou kmenů a možností s ním spojených. Je nesporné, že tu byly všechny výhody na straně Jazygů. Jízdní Sarmaté, kteří dovedli tak naráz potříti a z širých plání Velké nížiny uherské vypuditi velký a bojovný národ Dáků, byli Kvádům i jejich králi Vanniovi zajisté vítanější jako přátelé a spojenci (kteří měli patrně také značný podíl na kořistnických výpravách Vanniových, o nichž nás zpravuje Tacitus⁵), a sami Jazygové, získavše svým výbojem v širých nížinách dáckých dostatek půdy, vhodné pro jejich způsob života, netoužili asi po méně rozsáhlých nížinách slovenského Podunají, které se pro ně ostatně také pro své hojné

¹ Hercynským lesem jsou ve zprávě míněny východní Karpaty jižně od horního Dněstru a území Tyregetů (Dněsterských Getů).

² Srov. Brandis, v. výše.

³ Po Dácích, kteří by byli v této (západní) oblasti Slovenska žili až do druhé čtvrti I. stol. po Kr., není dosud také archeologicky ani stopy.

⁴ Srov. na př. V. Novotný, ČD. I. 1. 89 pozn. 1.

⁵ Tacitus, Ann. XII. 29.

a velké toky vodní, protínající vesměs napříč nížinatou část Slovenska, nehodily tak dobře jako rozsáhlé pláně uherských pust mezi Dunajem a Tisou.

Pokud se týká hospodářského významu slovenského území pro Kvády, byl již dostatečně naznačen v odstavci o Markomanech¹. Pro určení rozsahu území, jehož Kvádové při zaujetí svých sídel v našich končinách potřebovali, nemáme bezpečného měřítka pro naprostý nedostatek souvěkých zpráv o nich. Jen tolik víme, že je třeba posuzovati rozsah kmene kvádského jako ethnické jednotky podle týchž měřítek jako jiné kmeny západogermánské. Nevíme bezpečně, můžeme-li Kvády ztotožňovati se Svéby, proti nimž bojoval Drusus², je-li však tato identifikace správná, nemáme důvodu domnívati se, že by jejich území bylo nějak podstatněji větší než území jejich spojenců Cherusků a Sugambrů, s nimiž společně byli od Drusa v jediné bitvě poraženi. A nemáme už vůbec důvodu domnívati se, že by byli větším kmenem než největší známý svébský kmen Semnonů. Území západního a středního Slovenska je mnohem rozsáhlejší než území Sugambrů nebo Cherusků a je nanejméne stejně veliké jako území Semnonů mezi Labem a Odrou³. Z tohoto srovnání s oblastmi největších západogermánských kmenů je zřejmo, že slovenské území od dolního toku Moravy po Novohradské vrchy bylo dostatečně veliké, aby pojalo i silný svébský kmen, a že tomuto kmeni poskytovalo také možnosti dalšího rozvoje. Rozsah a bohatství tohoto území měly jistě též nemalou zásluhu o velký historický význam, jehož kmen Kvádů dosáhl. Zámožnost kmene vedla ovšem k rychlému vzrůstu populace, a tak se po čase také u Kvádů podobně jako u Markomanů začal jevit stále větší nedostatek půdy a s ním spojená touha po získání nové půdy za Dunajem, k němuž je vedl všechen přirozený spád a celá hydrografická síť jejich území. Prvním vyvrcholením tohoto procesu ve velkém měřítku byly vpády Kvádů spolu s Markomany, Jazygy a řadou jiných kmenů na říms-

¹ Str. 96.

² Florus, Epit. II. 30 (IV. 12. 24 a d.), Orosius VI. 21. 15 a d., srov. výše str. 93 pozn. 1 a str. 121.

³ Území slovenské je o čtyři stupně jižněji a chráněno proti severním větrům, takže se i hornaté části jeho — jmenovitě ovšem jejich jižní svahy — nepoměrně lépe hodily k osídlení než drsné a močálovitě území semnonské.

skou půdu, jež vedly k t. ř. markomanským válkám. Také u nich vedla odvěta Říma až k tuhé okupaci největší části jejich území, jak můžeme usuzovati nejenom z archeologických nálezů, jmenovitě ze známého nápisu na skále v Trenčíně, na 120 km (ve vzdušné čáře) od Carnunta a skoro 130 km od druhé římské podunajské základny v Brigetiu, nýbrž také z pobytu Markova na Hronu¹, z podmínek míru Markova², a zejména z Dionovy zprávy o úmyslu Kvádů opustiti své území a uchýliti se k příbuzným Semnonům. Dion svou zprávu zakončuje záznamem, že Marcus Aurelius jim zabránil uskutečniti tento úmysl tím, že uzavřel průsmyky na jejich severních hranicích³. Z toho je nejlépe viděti, že měl celé jejich území ve své moci, a že také tu má pravdu životopisec Markův, mluvě o císařově úmyslu zříditi z pacifikovaných území za Dunajem nové provincie⁴. Zprávě Dionově o »průsmycích« (διόδους) můžeme porozuměti jenom tak, šlo-li o průsmyky a průchody v oblasti karpatské, neměla by však smyslu, kdyby šlo o severní Moravu, kde průsmyků v tom smyslu, jak vyžaduje zpráva Dionova, nebylo (jižní svahy Jeseníků byly již odedávna osídleny Bury a širé pláně od Dražanské vysočiny až po Beskydy nelze zváti ani »průsmykem« ani »průchodem«) a kde by bylo také nemožno odchodu kmene zabrániti. Je tedy zpráva Dionova zároveň také svědectvím, že Morava — alespoň střední a severní — nepatřila již k území, osídlenému Kvády. Tím potvrzuje Dion záznam Ptolemaiův, který také jmenuje i unistuje Kvády v oblasti podunajské⁵.

Kvádové zůstali v svém dřívějším poměru závislosti na říši

¹ V. výše str. 120.

² Dion LXXI. 20. 1 (Exc. Ursin. Περὶ πρέσβεων ἐθν. πρὸς Ῥωμαίους LXXI): ἔτι τοῖς Κουάδοις καὶ τοῖς Μαρκομάνοις πρεσβευσαμένοις δύο μυριάδες ἑκατέροις στρατιωτῶν ἐν τεύχεσιν ὄντες οὔτε νέμεῖν οὔτε γεωργεῖν οὔτ' ἄλλο τι μετὰ ἀδείας ποιεῖν...

³ Tamže 2: ὥστε τοὺς Κουάδους μὴ φέροντας τὸν ἐπιτειχισμὸν μεταναστῆναι πανδημεὶ πρὸς Σεμνόνας ἐπιχειρήσαι. ὁ δὲ Ἀντωνίνος προμαθῶν τὴν διάνοιαν αὐτῶν, τὰς διόδους ἀποφράξας ἐκώλυσεν.

⁴ Iulius Capitolinus, Vita Marci 27. 10: triennio bellum postea cum Marcomannis, Hermunduris, Sarmatis, Quadis etiam egit et, si anno uno superfuisset, provincias ex his fecisset.

⁵ O významu římské vojenské stanice u Mušova v. výše str. 112 a d.

římské i v dobách po »markomanských« válkách¹ mimo občasně rebelie, spojené s divokými vpády a loupežnými výpravami do Pannonie², až do IV. století po Kr., kdy došlo k novému vrcholnému vzepětí kvádských sil i kvádské divokosti, jež vedla k rozkotání Carnunta a k strašnému poplenu Pannonie a Valérie, jehož se spolu s Kvádý účastnili opět Jazygové a j.³ Trestná výprava, kterou proti nim z jara r. 375 podnikl se dvou stran císař Valentinian (vedl sám vojsko z Aquinka přes Dunaj a pak po levém břehu řeky do kvádského území), bylo podle všeho poslední těžkou ranou, z níž se Kvádové již nedovedli vzpamatovati⁴. Počátkem pátého století odešla velká část kmene⁵ s Vandaly do Porýní a odtud do Hispanie. Zbytky kmene zůstaly pravděpodobně na Slovensku i nadále. Jich se snad týká zpráva langobardského kronikáře o podmanění Suavů Wachem, králem Langobardů⁶, kteří tehdy seděli někde v jejich sousedství v území zvaném »Feld«, asi v severní části někdejšího území Jazygů mezi Dunajem a Tisou⁷.

Že slovenští kmenové zastihli ještě na Slovensku Kvádý a pravděpodobně i jejich zbytky asimilovali, ukazuje převzetí jmen Váhu, Hronu a j.⁸

Pokud se týká zbytků hmotné kultury, třeba si uvědomiti, že si Kvádové (jestliže přišli od Rýna, jak je pravděpodobné) přinesli s sebou na Slovensko — podobně jako Markomani do severních Rakous — kulturu pozdnělatenskou. Bude tedy potřebí mnohé z nálezů toho druhu, jmenovitě věci nejmladšího rázu stra-

¹ Srov. Šimek, Č. a M. 154 a d., 162 a d., Dobiáš, Vlastivěda IV. 17 (o této závislosti svědčí i nový výklad popravý kvádského krále Gabiomara za Caracally, který podal Dobiáš, Pekařův sborník 16 a d.).

² Srov. V. Novotný, ČD. I. 1. 136 a d.

³ Tamže 144 a d., Dobiáš, Vlastivěda IV. 18 a d.

⁴ V. Novotný, ČD. I. 1. 145.

⁵ Srov. k tomu L. Schmidt, GdSt. II. 200, Schwarz, Sudeta III. 4; Schwarzova domněnka (tamže 5, 8), že se tohoto tažení účastnili jenom Kvádové z Moravy a Dol. Rakous, není historickými zprávami odůvodněna.

⁶ Origo gentis Lang. 4, Paulus Diaconus, HL I. 21, Hist. Lang. cod. Goth. (Chron. Goth.) 4.

⁷ Paulus Diaconus, HL. I. 20. Feld se obecně uvádí v souvislost s Alföldem; v. níže odst. o Langobardech.

⁸ Schwarz, MÖIG XLIII. 252, Ortsnamen 371 a j.

donického¹, přičísti jim. V Podunají si Kvádové ovšem záhy oblíbili keramické i jiné výrobky provinciální a začali je také, jmenovitě keramiku, napodobovati. K obojímu druhu keramiky přistupuje, pravděpodobně pod vlivem germánských kultur v Polabí a Poodří, také vlastní germánská keramika, podobně jako v podunajské oblasti markomanské. Její samostatný vývoj byl ovšem v obou těchto oblastech podvázán konkurencí levného a dobrého zboží provinciálního, takže se nemohla do té míry rozvinout jako v oblastech severnějších². Jmenovitě v končinách blízko Dunaje přejali mnozí — hlavně zámožnější — Kvádové způsob života, bydlení i oblékání, jaký poznali u svých pannonských sousedů i u Římanů a lidí z provincií, kteří se usadili na jejich území. Bude tedy vždy velmi nesnadno rozlišiti správně, co ze zbytků provinciální kultury patřilo Římanům a lidem z provincií, a co bylo majetkem Kvádů. O vlastní germánské kultuře kvádské se ještě před dvěma desítkami lety nevědělo téměř nic. Dnes jsou naše vědomosti po té stránce mnohem větší³ a při zvýšené pozornosti, která se nyní na Slovensku těmto otázkám věnuje, můžeme doufat, že již záhy budeme moci lépe, než je to dnes ještě možno, rozpoznati vzájemný poměr kvádské oblasti kulturní a kulturních oblastí severnějších (střední a severní Moravy, horního Poodří a Polabí)⁴.

4. Marsigni.

•Die geschichtslosen Marsingen« je nazval L. Schmidt⁵. A přece, jak šťastný mohl býti tento nárudek, mající klidný útulek v kteréjsi části Čech v dobách, kdy se historiografie starala po

¹ Srov. Eisner, Slovensko 177 a d.

² Srov. výše str. 115 a d.

³ Srov. Eisner, Slovensko 208 a d., 215 a d.

⁴ Základem studia kvádské kultury musí ovšem zůstatí zbytky této kultury na Slovensku. Zbytky germánské kultury v severních Rakousích, třeba velmi příbuzné, se k tomu nehodí, neboť tu jde o zbytky kultury markomanské nikoli kvádské, jak myslí Ed. Beninger, *Quadische u. wandalische Kulturbeziehungen*, MAG Wien LXII (1932), 78, 96 a d., Beninger-Freising, *Die germanischen Bodenfunde in Mähren* (Anst. f. sudetend. Heimatf., vorg. Abt., 4 Liberec 1933, vyšlo 1934), 115, a j.

⁵ L. Schmidt, GdSt. II. 160.

výtce jen o národy válčící! Ale, že byli »geschichtlos«, zachází s nimi macešsky i moderní historiografie. Soudí, že jsou »nach Tacitus an den Ostabhang des Riesengebirges zu setzen«¹, nebo se o ně vůbec nestará². A přece právě ti, o nichž stará historie mlčí, mohli státi kulturně výše než jejich válčící sousedé.

Retro Marsigni, Cotini, Osi, Buri terga Marcomanorum Quadorumque claudunt. e quibus Marsigni et Buri sermone cultuque Suebos referunt... omnesque hi populi pauca campestrium, ceterum saltus et vertices montium iugumque insederunt. dirimit enim scinditque Suebiam continuum montium iugum, ultra quod plurimae gentes agunt, ex quibus latissime patet Lugiorum nomen in plures civitates diffusum... Tímto Tacitovým záznamem (G. 43) jsou sídla Marsignů celkem dosti dobře určena. Protože Tacitus v tomto výřtu kmenů postupuje jako v předcházející kapitole opět od západu k východu³, je zřejmé, že je třeba Marsigny umístiti severně od Markomanů⁴, a slova *ultra quod* [continuum montium iugum] *plurimae gentes agunt* ukazují, že je nesmíme umisťovati až za Sudety a severočeské hory vůbec. Patří tedy Marsigni nebo Marsingové⁵ nesporně do oblasti dnešních Čech⁶. Přesnějšího vymezení jejich sídel zpráva Tacitova nedovoluje. Záleželo by tu především na bezpečném zjištění severních hranic sídel markomanských a rovněž tak na bezpečném zjištění ethnické příslušnosti vlastní kultury dobřichovské v středních a severních Čechách⁷, která mohla náležeti jednomu velkému kmeni, ale která také mohla vzniknouti jako společný kulturní majetek několika příbuzných kmenů, sedících

¹ Tamže; srov. již také Müllenhoff, DA. IV². 484, z poslední doby na př. Schráníl, Vorgesch. 251.

² Srov. na př. Schwarz, MÖIG XLIII. 205, Ortsnamen 27 (a jsou to přece také Germáni!).

³ Müllenhoff, DA. IV². 484.

⁴ Much, Hoops RL. III. 200; lokalisace k dunajskému ohbu u Vácova, k níž v poslední době dospěl Ondrouch, Sborník II. sjezdu čsl. geogr. 84, není tedy možná.

⁵ Much, v. výše 200 a d.

⁶ K otázce původu Marsignů, které Tacitus výslovně označuje jako Svěby, srov. Bremer, Ethnogr.² 69 a d., 187 (přijímá stanovisko Tacitovo a odmítá původ kmene od Marsů), a Much, v. výše (připouští společný původ s Marsy).

⁷ Srov. str. 84 a d.

v přirozených oblastech, jež na starověké poměry přímo ideálně ohraničovaly řeky Labe, Vltava, Sázava, Mže, Ohře, Jizera a s ostatních stran hory a pralesy.

Některá z těchto oblastí mohla patřiti Marsingům¹, jejichž jméno zvěděl a zvěčnil Tacitus. Ale je ovšem také možné, že jejich sídla byla ještě jižněji, v blízkém sousedství Markomanů, kdesi v jižních Čechách. Této lokalisace by si žádal doslovný výklad zprávy Tacitovy (retro... terga Marcomanorum claudunt), spojíme-li jej s výsledky úvahy o severních hranicích sídel markomanských².

5. Burové.

Jako čtvrtý v řadě kmenů, sedících severně od Markomanů a Kvádů, jmenuje Tacitus Bury³. Tato lokalisace, doslovně vykládána, by ukazovala kamsi k východní hranici Germanie, tedy snad někam do hor na rozhraní středního a východního Slovenska. Tím by se Burové ocitli v blízkosti Jazygů, kdežto Osové by seděli někde dále k západu. Tento poměr není dosti pravděpodobný už vzhledem k poplatnosti Osů Jazygům. Jinak se nám věc osvětlí, spojíme-li zprávu Tacitovu se zápisem Ptolemaiovým. Ptolemaios (II. 11. 10) zaznamenává Bury jako nejj jižnější větev Lugů, sedících v poríčí horní a střední Odry až asi po horní a střední Vartu. Bury umísťuje jižně od hlavní (podélné) osy svého pohoří Askiburgijského mezi Korkonty a prameny Visly. Jeho umístění připomíná Tacitovu lokalisaci kmene jižně od *continuum montium iugum*, jež protíná Svebii⁴. A ještě silněji shodu obojí lokalisace zdůrazňuje jméno Lugů, které je u obou autorů v těsném sousedství kmene severně od pohoří. Tato zřejmá shoda ukazuje nám cestu, jak vyložití místo Tacitovo: při Dunaji seděli vedle sebe od západu k východu Markomani a Kvádové, severně od nich jako

¹ Šimek, Č. a M. 169, 178 (»je tedy pravděpodobno, že jim patří alespoň část našich nálezů této [pičhorské] fase; která, nedovedeme arci pověděti pro nedostatek bližších dat o rozloze jejich sídel.« Podobně též na str. 231. Srov. s tím nesprávnou citaci Schránilovu, Vorgesch. 252, a Schwarzovu, MÖIG XLIII. 205, Ortsnamen 27).

² Srov. str. 100 a d., 103 a d.

³ Srov. str. 135.

⁴ V. tamže.

druhá řada kmenů, opět od západu k východu, Marsingové, Kotini a Osové, a nejdále na sever, tedy jaksi v třetí řadě (odtud Tacitovo umístění jména Burů na konec řady), ale přece také v sousedství Kvádů, Burové. Přímý styk obou těchto kmenů, který předpokládá text Tacitův, byl možný v pohraničních horách severního (sz.) Slovenska. Byla tedy sídla Burů v dlouhém územním pruhu asi mezi Kladskem a prameny Visly, zaujímající asi větší část našeho Slezska a sousední části severní Moravy¹.

Jižními sousedy Burů na moravském území byli Kotini². Jejich zánikem³ se toto území uvolnilo. Přírozená gravitace germánských kmenů směrem jižním, podporovaná i samotnou vodní sítí moravskou (a ovšem i tlakem sousedů od severu), vedla nepochybně Bury k tomu, aby se posunuli i do dřívějších sídel kotinských. Vzhledem k tomu, že násilné uprázdňení kotinského území se stalo na rozkaz Marka Aurelia, lze mítí za to, že i nové obyvatelstvo, které toto území zaujalo, musilo k tomu mítí předem také císařovo svolení. To už předpokládá i poloha tohoto území v sousední území markomanského a kvádského, jež měla býti v nejkratší době proměněna v provincie. Měli-li Burové také přímou účast na záhubě Kotinů, nelze říci. A rovněž ne, zda zaujali někdejší kotinské území sami, či snad s jinými ještě částmi Lugiů, ani konečně, jak dlouho se na Moravě udrželi.

Z historických zmínek, které se nám zachovaly o Burech⁴ (kromě citovaných zpráv Tacitových a Ptolemaiových), mohl by se na tyto moravské Bury vztahovati záznam Dionův, že se obávali nepřátelství svých sousedů Kvádů, kdyby proti nim pomáhali Římanům⁵. Termin *προσοίκους πολεμίους* ukazuje alespoň na přímé sousedění s Kvádý, což o Burech, sedících již od dlouhé doby, nejméně od začátku Trajanova výboje v Dacii, kdesi v sousedství

¹ Srov. str. 52 a d. a mapku č. 2 na str. 71.

² Srov. tamže.

³ Str. 66 a d., 70.

⁴ Srov. Niederle, SS. III. 29 a d.

⁵ Dion LXXI. 18 (Exc. Ursin. Περὶ πρέσβειων ἐθν. πρὸς Ῥωμαίους LXIX): οὕτε οἱ Βούροι συμμαχῆσαι τοῖς Ῥωμαίοις ἠθέλησαν, πρὶν πίστεϊς παρὰ Μάρκου λαβεῖν ἢ μὴν μέχρι παντὸς τῷ πολεμῷ χρῆσασθαι· ἐφοβούντο γὰρ μὴ καταλλαγεῖς τοῖς Κουάδοις, ὥσπερ καὶ πρότερον, προσοίκους ἀφ' ἑσὶ πολεμίους ὑπολείπειται·

Obr. 3. Po válkách »markomanských«. 1 : 3,700.000.

Dáků¹, říci nelze. A moravských Burů se mohla týkati také pod-
mínka míru Commodova z r. 180, že Kvádové a Markomani na ně ne-
směji útočiti², což bylo zřejmě ochranné opatření, jež mělo zajistiti
bývalé spojení Říma proti mstě sousedů.

Příbuzenství našich Burů s Lugi je nepochybné. Svědčí o něm
kromě přímého svědectví Ptolemaiiova také zápis Tacitův, že jsou
Svéby (sermone cultuque Suebos referunt), podobně jako to praví
Tacitus také o Lugiích. Příčinu, proč je Tacitus oddělil od národa
Lugiů jako samostatný kmen, třeba podle pravděpodobného vý-
kladu Muchova³ hledati v tom, že byli od ostatních Lugiů od-
dělení pohořím.

Z pozůstatků hmotné kultury bude třeba podle toho, co zde
bylo pověděno, připsati Burům a po případě i jiným příbuzným
částí Lugiů, jež se snad vedle Burů nebo po nich usadily na
našem území, velké popelnicové pohřebiště v Kostelci na Hané⁴
a jiné soudobé nálezy ve střední a severní Moravě a v (našem)
Slezsku, pocházející z doby po »markomanských«
válkách, t. j. z druhé fáse naší římské doby.

6. Langobardi.

Hypothesemi o pobytu a panství Langobardů v Čechách jsem
se zabýval již před lety. Ukázal jsem⁵, že nemají dostatečné opory
ani ve zprávách historických, ani v nálezech archeologických.

¹ Dion LXVIII. 8. 1 (Xifilinos, Epit. 231): ὅτι ἄλλοι τε τῶν συμμάχων
καὶ Βούρροι παρανοοῦσι: Τραϊανῶ ὀπίσω ἀπιέναι: καὶ εἰρηγῆσαι .

² Dion LXXII. 2. 4 (Exc. Ursin., v. výše LXIII): ἵνα μήτε τοῖς Ἰάζοξ:
μήτε τοῖς Βούροις μήτε τοῖς Οὐανδίοις πολεμῶσιν. Následující zpráva, tamže 3. 1,
že Commodus povolil Burům mír, který jim dlouho odpíral, se patrně týká
Burů východních, jak lze souditi i z dalšího obsahu zprávy, jednajícího o po-
mezí římské Dacie.

³ Much, Hoops BL. I. 361 a d.

⁴ Vykopáno a popsáno A. Gottwaldem, Žárové hroby z doby cis. řím.
od Kostelce na Hané, Ročenka mus. m. Prostějova IV (1927), 3 a d., tab. I, II,
Nové žárové hroby z doby cis. řím. od Kostelce na Hané, tamže VIII (1931),
3 a d., tab. I—V, Archeol. výzkum na Prostějovsku v r. 1931, tamže IX (1932),
26 a d., tab. II—IV. Kritický rozbor nálezů podal dosud jen Ed. Beninger,
srov. Beninger-Freising, Germ. Bodenfunde i. M. 79 a d.

⁵ Šimek, Č. a M. 195 a d., dříve již Pravěk VIII (1912), 70 a d.

V poslední době dokazují pobyt kmene v Čechách opět Preidel, Schneider, Dopsch, Schwarz a j.¹ Také tito autoři vesměs přeceňují význam domnělých historických i archeologických dokladů pro tuto otázku. Preidel, který své stanovisko nejprěsněji formuluje a dokládá, opírá svou hypotézi o t. zv. langobardské sponky a o údaje kroniky Gothské, že Langobardi dobyli země Beovinidů, kde je »až do dnešního dne viděti zbytky sídla jejich krále Wacha«². Ale ani toto historické svědectví ani sponky nemají té průkazné moci, jak myslí Preidel. Nespolehlivost autora kroniky Gothské byla již tolikrát a tak důkladně dokázána³, že jeho smělá tvrzení naprosto nelze pokládati za dostatečnou oporu tak důležitých historických závěrů, pokud nejsou ověřena jinými spolehlivějšími pramennými doklady. Těch však není. Preidel sám doznává, že ostatní dvě kroniky langobardské o pobytu kmene v Čechách nic nevědí⁴ a že autor kroniky Gothské »hřeší v údajích časových a jak se zdá, události zaměňuje«⁵. Také Preidel cituje⁶, že kronikář podává chvalozpěv na císaře Karla Velkého a jeho syna Pipína. Nejen to. Kronikář oslavuje i minulost Langobardů. Proto se uchyluje od obou starších kronik kmene, *Origo gentis Langobardorum*⁷ a *Historia Langobardorum* Pavla Diakona⁸, jež o putování kmene od dolního Labe na Moravské pole (do Rugilandu) podávají jenom

¹ Preidel, *Germanen i. B.* 62 a d., *Langobarden in Böhmen*, MAG Wien LVIII (1928), 265 a d., *Germ. Kulturen* II. 177 a d., A. F. Schneider, *Herkunft u. Geschichte d. pannonischen Langobarden* (Teplíce-Šanov 1927), 9 a d., *Alt-Sudetenland*² (tamže 1929), 32 a d., *Langobarden in Böhmen*, *Mannus* XXV (1933), 288 a d., 294, A. Dopsch, *Germanische Altsiedlungen in Böhmen*, *Epitymbion* H. Swob. (Praha 1927), 347 a d., Schwarz, *Beitr. L.* 257, 259, *Sudeta* III. 1, *MÖIG* XLIII. 206 (Ortsnamen 45 již praví velmi rezervovaně: *wieweit langobardische Besetzung [etwa unter Wakko, also um 530]... anzunehmen ist, läßt sich aus den geschichtlichen Quellen schwer ermitteln*), W. Schulz, *Mannus* XIX. 316, XXV. 292.

² *Chron. Goth.* 2.

³ *Srov. Niederle, O počátcích* 41, V. Novotný, *ČD.* I. 1. 170, 743 a d., Šimek, *Č. a M.* 205 a d., a literaturu, již cituje Preidel, MAG Wien LVIII. 268.

⁴ Preidel, tamže 270.

⁵ Tamže.

⁶ Tamže 268.

⁷ *Origo gentis Lang.* 2.

⁸ *Paulus Diaconus, HL.* I. 7.

několik suchých jmen krajin, která se autoru kroniky Gothské zřejmě nezdála dosti zvučná, aby jimi byla náležitě osvětlena slavná minulost jeho národa. Proto je ze svého vypravování jednoduše vypustil a nahradil je jmény jinými, která právě v době Karlově měla náležitý zvuk, jako Sasko, Paderborn, Beovinidi¹. A Beovinidy, s nimiž bez příliš přesvědčivého zduaru válčil Karel v letech 805 a 806, t. j. krátce předtím, než kronikář začal psát svou kroniku (807—810), porazil a v jejich zemi se usadil podle kronikářova údaje slavný langobardský král Wacho. Časová souvislost tendenci kronikářova příliš jasně podtrhuje, aby bylo lze jeho zprávě věřiti. A tato časová souvislost je také důkazem, že kronikáři bylo důležitější jméno Beovinidů než jméno krále Wacha, místo něhož mohl býti jmenován také jiný, kdyby Wacho náhodou nebyl býval nejslavnějším langobardským králem před Alboiem. Nelze tedy věc nijak spraviti ani škrtnutím jména Beovinidů².

Tedy tato zpráva nemůže býti pokládána za vážný historický doklad o pobytu Langobardů v Čechách. A rovněž tak ne čtyři (!) české sponky, jež náhodou ukazují starší vývojovou fási sponek, které se ve větším počtu (19) vyskytly v severovýchodní Itálii. Kromě obou těchto zemí se vyskytly sponky téhož druhu podle statistiky Preidlovy³ ve čtyřech exemplářích (dvou starších a dvou mladších) také v Pannonii, jeden mladší exemplář v Bavořích a po jednom přechodném exempláři v Rakousích a Uhrách. Už malý počet českých a pannonských sponek (vždy jen po čtyřech kusech!) a dokonce již mizivý počet dvou pannonských sponek mladší fáse ukazuje, jak slabě je tato hypotéza archeologicky opřena. A při tom nelze Preidlovi upříti, že velmi bystře vyhledal to, co ze všeho toho množství archeologického materiálu nejspíše

¹ Chron. Goth. 2: sic deinde certantes Saxoniae patria attigerunt, locus ubi Patespruna cognominantur; ubi sicut nostri antiqui patres longo tempore asserunt habitasse, et in multis partibus bella et pericula generarunt... inde in Beovinidis aciem et clauses seu tuba clangencium ad suam proprietatem perduxerunt; unde usque hodie praesentem diem Wachoni regi eorum domus et habitatio apparet signa.

² Tak se věc obyčejně »opravuje«, srov. Blasel, Wanderzüge d. Lang. 109, a j.; srov. též zamítavý úsudek Schönfeldův, Pauly-Wissowa RL. XII (1925), sl. 682.

³ Preidel, MAG Wien LVIII. 272 a d.

ještě mohlo jeho hypotese vědecky opřít. Ale právě jeho příklad ukazuje názorně, jaké nebezpečí pro správnost historických závěrů tkví v takovémto příliš odvážném ethnologisování archeologů. Čtyři nepatrné sponky a náhodná chronologická shoda (ovšem jen přibližná) se záznamem více než nespolehlivého kronikáře — a jak odvážná a ve svých důsledcích nemálo důležitá hypotese se na nich postaví! A tato hypotese již jde opět z knihy do knihy, Dopsch ji opírá a dále vybudovává řadou dalších historických domněnek¹, které v příštích knihách budou již přebírány jako historicky ověřená fakta. A běda tomu, kdo by chtěl zaujmouti kritičtější stanovisko k této nové — fable convenue!

A přece je pro výskyt těch několika sponek několikery mnohem prostší výklad. Sponky patřily k nejpohyblivějšímu movitému majetku. Obchodem se šířily z kraje do kraje, bylo lze je získati koupí, darem, jako válečnou kořist a pod. Mohl i výrobu jejich z kraje do kraje přenést řemeslník-umělec, který je vyráběl, a výroba se mohla dědit s otce na syna a udržovati se tak jako rodinný majetek po několik pokolení. Tak se mohla dokonce i jejich výroba přenést i do velkých dálek a ukazovati určitý souvislý vývoj, a přece není zhola žádným důkazem pro směr a jednotlivé etapy cesty národa, u něhož nacházíme sponky posledního stadia. A tak se mohly i sponky z Čech (předpokládáme-li již, že tam opravdu vznikla jejich nejstarší vývojová fáse, což ještě ty čtyři sponky tak docela bezpečně nedokazují) dostat až do Itálie, a mohli je tam nositi Langobardi, a přece těch několik nebožtíků, kteří dříve podobné sponky nosili v Čechách, nemusili mít s Langobardy naprosto nic společného².

Tím lze tuto hypotese pokládati za odbytu. A to, co bylo o ní řečeno, platí ve zvýšené míře také o mnohem smělejší ještě hypotese Schneidrově, která štěpí Langobardy na několik částí, jež všechny zakládaly samostatné říše³, takže nacházíme Langobardy podle Schneidra als Staatengründer in Nord und Süd, Ost und

¹ Dopsch, Epitymbion Swob. 348 a d.

² Totéž platí i o několika jiných nálezových analogiích, jež podle Åberga cituje Preidel v poslední své práci Germ. Kulturen II 179 pozn. 289.

³ Srov. k tomu záznam Tacitův, G. 40: Contra Langobardos paucitas nobilitat.

West¹. Jedna z obou hlavních větví se podle Schneidra usadila již za krále Agelmunda někdy kolem r. 400 v Čechách (Bainaib), druhá přišla po velmi dobrodružné pouti pod jménem Bardoren do Thrakie a ještě dále na východ (sv.) do Anthaibu mezi řekami Dněprem a Dněstrem, odkud byla vypuzena Avary, přešla zpět na římskou půdu a usadila se pod římskou svrchovaností za krále Audoina r. 527 v Pannonii, odkud pronikla i do Norika a konečně r. 569² odešla pod vedením krále Alboina do Itálie. Česká říše langobardská trvala ovšem dále. Styky obou říší, české a italské, byly podle Schneidra posíleny sňatkem: královna italské říše langobardské Theodelinda pocházela prý z české říše langobardské. Tím vysvětluje Schneider italsko-langobardské bájeslovné motivy Kosmovy!

Hypothese Schneidrova je založena, jak viděti, na všech třech citovaných kronikách langobardských a na staré germánské poesii, jednotlivá data těchto časově i historickou hodnotou tak rozdílných pramenů jsou s podivuhodným důvtipem a smělostí spojována nebo zase od sebe oddělována, a tak vznikla zajímavá četba, která je sice vybudována na historických pramenech, ale — není to historie.

Hlavními daty kronik, pokud se o ně opírá Schneidrova hypothese o pobytu Langobardů v Čechách, jsem se již podrobně zabýval jinde³. Ukázal jsem také, že nejdůležitější z nich, jméno stаницe *Bainaib*, které si K. Müllenhoff v mladších letech (1853) vybral ze dvou mladších rukopisů kroniky *Origo gentis Langobardorum* jako základ své theorie o pobytu Langobardů v Čechách (*Bainaib* = *Boiorum regio* = Čechy)⁴, má protějšek ve starším rukopisném tvaru *Banayb*, jenž může býti zcela dobře koruptélou tvaru *Banthaib*, který čteme v druhé langobardské kronice Pavla Diakona a který už Šafařík⁵ vyložil jako »země Vendů«. Ukázal jsem také, že Müllenhoff později sám svůj dřívější výklad opustil⁶, a že Much ztotožňuje *Banayb* — *Bainaib* se zemí východogermánských *Bāningū*

¹ A. F. Schneider, *Pannon. Langob.* 41.

² Srov. k tomu odmítnutí Preidlovo, *Mannus* XXV. 291 a odpověď Schneidrovu tamže 292 a d., a dříve již také tamže 288.

³ Č. a M. 205 a d.

⁴ Müllenhoff, *Verderbte Namen bei Tacitus*, *Haupts Zeitschr. f. d. Altert.* IX (1853), 243, *DA.* IV². 561.

⁵ Šafařík, *SS.* I. 153 a d., 464, 595.

⁶ L. Schmidt, *GdSt.* I. 435, Šimek, Č. a M. 213.

písně Widsithovy¹. Proto také již mnozí němečtí badatelé od výkladu Bainaib = Boiorum regio = Čechy vůbec upouštějí². A to byl jediný historický zápis o Langobardech, který mohl býti s jakýms takýms oprávněním na Čechy vztahován.

Nejstřízlivější a proto i nejpravděpodobnější výklad langobardské tradice o putování kmene od dolního Labe k Dunaji a do Italie podal v poslední době Much³. Podle něho přešli Langobardi na pravý břeh Labe a posunovali se znenáhla na východ končinami jižně od Baltického moře, které opustili jiní východogermánští kmenové, z nichž poslední — Burgundy (Burgundaib) — připomíná Ptolemaios v oblasti mezi Odrou a Vislou, asi v poříčí střední a dolní Varty. Z těch končin odešli na jih do Rugilandu na Dunaji v Dolních Rakousích (a podle Mucha i v části Moravy), odkud po nedlouhé době přešli do úrodné končiny, již zvali Feld (srovn. dnešní Alföld), mezi Dunajem a Tisou. Odtud si za krále Wacha podmanili Svavy, zbytky Kvádů na Slovensku. Za krále Audoina přešli na pravý břeh Dunaje do Pannonie a z ní konečně r. 568 pod vedením Alboinovým do Italie.

Tento Muchův výklad pokládám za nejlepší především také proto, že vede Langobardy vesměs nížinami a rovinami, t. j. kraji téhož druhu, v jakém žili v své staré vlasti při dolním Labi⁴. Jsem přesvědčen, že základní rys lidské povahy hledati si nová sídla podobného rázu, jakého byla jeho sídla dřívější, rys, se kterým se setkáváme i u dnešního člověka (horal se těžko aklimatisuje v úplných rovinách, člověk z nížin si těžko zvyká trvalému životu v horách), byl u primitivních národů, kteří žili v stálém styku s přírodou, velmi silně vyvinut. Proto se při stěhování vyhýbali končinám nezvyklého rázu, kde neměli své obvyklé obživy a obvyklého způsobu života, a proto se lidé z rovin vyhýbali horám, kde jim hrozila tisícera nebezpečí.

Proto se nepochybně také Langobardi na své pouti ubírali končinami známého rázu v Polabí a v Poodří, vyhýbajíce se pokud

¹ Much, Hoops RL. I. 165 a d., III. 124.

² Srov. Preidel, MAG Wien LVIII. 270, Schwarz MÖIG XLIII. 206, Ortsnamen 45, Menghin, Einführung 111.

³ Much, Hoops RL. III. 124 a d.

⁴ Srov. Šimek, Č. a M. 216.

možná horám. Z horního Poodří přešli Pobečvím na Moravu a odtud k Dunaji. Po Moravském poli si z toho důvodu vybrali Alföld i později Pannonii, a z toho důvodu také zůstala úrodná nížina v poríčí Pádu hlavním jejich střediskem v Itálii.¹

¹ Po zlomení sazby této práce vyšly dvě stati, k nimž jsem již nemohl zaujmouti stanovisko ani v poznámce pod čarou. Je to především úvodní stať knihy V. Ondroucha *Der römische Denarfund von Vyškovce aus der Frühkaiserzeit* (Práce USŠ. sv. 15, Bratislava 1934), v níž autor na str. 16 a d. pojednává o některých problémech starověkého národopisu Slovenska a sousedních zemí. Nemohu se již zde podrobněji zabývatí jeho názory, podotýkám jenom, že s mnohými z nich nelze souhlasiti. Tak na př. nemá opory v historických pramenech Ondrouchova lokalisace Marsignů mezi dunajský ohyb u Vácova a střední Tisu (!), jeho opětné ztotožňování těchto Marsignů Tacitových s Ptolemaiovými Visburgii, jeho umísťování Burů do Beskyd a Karpat mezi prameny Visly a Visloky, jeho lokalisace Bojů do poríčí Dyje a Svatky, Markomanů na Moravu (dnešní), atd.

Druhá stať je F. Říkovského *Příspěvek k výkladu Ptolemaiových zpráv o hydrografických poměrech komárenské pánve*, Bratislava VII (1933, sešit 4/5, vyšel v květnu 1934), 369 a d. Autor dochází k závěru, že z důvodů morfologických nemohl být slovenský Malý Dunaj v době Ptolemaiově hlavním dunajským tokem, a že tu jde o nesprávnou představu Ptolemaiovu. K tomu bych uvedl, že výroku Velleia *Patercula* (II. 109) o sousedění Pannonie se sídly Markomanů s pravé strany lze porozuměti jenom tehdy, spojíme-li jej s obrazem Ptolemaiovým, z čehož lze souditi, že přece jen šlo o představu obecnější, nikoli jen o pouhou konstrukci Ptolemaiovu. Nebylo-li tehdy již dunajské rameno, jehož reliktem je slovenský Malý Dunaj, hlavním tokem, musilo přece jen mítí ještě tolik vody, aby tato představa mohla vzniknouti resp. aby toto rameno mohlo býti dobrou strategickou hranicí římské Pannonie.

K pozn. 1 na str. 22 připoj: W. Kersten, *PZ XXIV* (1933), 96 a d., 174 (soudí ovšem, že lid mohyl byl původu veneto-ilyrského a že byl teprve v době pozdnělatenské pokeltštěn). Tamže v pozn. 2 ř. 8 třeba vsunouti za slovem dnes: téměř.